

August Persson

Samvetskval

en roman byggd på minnen från

Norns bruk

Lars Isheden

AUGUST PERSSON
filosofen från Avesta

SAMVETSKVAL

August Perssons berättelse är grundad på minnen från ungdomstiden då hans far var kolare vid Norns bruk

Lars Isheden

©Lars Isheden 2023
Tryckt av AB Södermalms Snabbkopiering

Förord.

Min mor Inga Levin, var bara 20 år, när hon år 1934 träffade min far. Jag är tacksam mot henne att hon trots att hon var så ung, förstod att bevara min farfars alla saker och dokument. Frontbilder visa min mors oljemålning med motiv från Norn.

Denna bok bygger på ett manuskript, som farfar August Persson uppgjorde. Manuskriptet innehöll en roman, som han skrivit. Det är tydligt att han i sin bok hämtat inspiration från sin uppväxt vid Norns bruk, som ligger mitt i den stora skogen söder om Hedemora. Hans far var kolare och skötte milorna och levererade kol till Norns bruk.

Familjen flyttade sedermera till Avesta och min farfar fick arbete vid Alby kloratfabrik norr om Dalälven. Han hade namn om sig att vara den flitigaste låntagaren på det lokala biblioteket. Självt hade jag stor glädje av den stora boksamling, som farfar lämnade efter sig vid sitt självmord 1936.

Farfar skrev sin bok 1908 och använde ålderdomliga verbformer och stavning. Han använde också ovanliga referenser, här några exempel:

Barabas.

Korsfäst tillsammans med Jesus, blev benådad.

Nimrod.

*Enligt Moseboken i bibeln grundläggare av babylonska riket.
Ordet används som skämtsamt benämning för en ivrig jägare.*

Varnagel.

Fornsvenska, betyder varning

Ävlan.

Ivrig stävan, ambition.

Jag hade själv stor glädje av att läsa hans med underfundig humor skrivna, men ganska tragiska berättelse.

Lars Isheden

Innehåll.

Samvetskval.

Ett besök hos doktor.

Ljungsjöbruk och familjen Vetterlund.

Ett oväntat besök.

Bröllop på Ljungsjö.

Kolarens syn.

Strejk.

Bort från hemmet.

Samvetskval.

En god bok är som en god kamrat och en dålig bok en dålig kamrat. En god bok bör förädla sinnet och verka upplivande och väckande på allt det naturliga goda som finns inom varje människa, utan att likväl vara tröttande eller uppställa några trångsynta gränslinjer för den enskildes andliga frihet. Författaren bör vara i besittning av både hjärta och fantasi, samt en god vilja, och resultatet kan ändå bli dåligt, i synnerhet om han saknar den teoretiska skolunderbyggnad som vid ett dyligt arbete påfordras.

Man tvekan har därför varit stor innan jag, ett folkets barn i ordets egentliga mening, vågat framlägga denna lilla bok för en obekant allmänhets kritiska blickar. Född och uppfostrad vid just ett sådant litet brukssamhälle som jag lagt till skådeplats för min bok, står den dock på ett ur verkliga livet hämtat underlag, som enligt min mening utgör dess förtjänst.

*Ty med bestämda drag och skarpa
de barndomsminnen tryckta stå ...*

De flesta av vår tids industriarbetare, med sin upplysning och sina jämförelsevis goda löneförhållanden, veta föga om det rättsförvrängda samhällsliv som varit, och på många ställen ännu är rådande uti i obygdén.

Det är med tanke på denna vår världs skuggsidor, på människonaturens benägenhet att låta samvetet sövas till tystnad av själviskhet och egoism, och på alla dem som framsläpa sitt liv i okunnighet och fattigdom, det är med tanke på allt detta säger jag, som min penna nu ilar fram över papperet.

Villigt skall jag erkänna bokens många brister och fel, men jag ber som ursäkt få påpeka, att den är skriven under korta kvällsstunder efter slutat dagsarbete, då tröttheten och olusten mången gång lagt sig som ett töcken över fantasins horisont.

Runt omkring mig ser jag människornas rastlösa ävlan. Händerna arbeta med feberaktig iver och tankarna söker skarpare än någonsin genontränga alla dimmiga fördomar och läsa nuturens innersta hemligheter. Utvecklingen skrider raskt framåt, och dock, ännu sitter våldet och orättvisan ofta i högsätet och människans bästa egenskaper undertryckas i den hänsynslösa kampen för tillvaron. När skall människan besegra sig själv och vara fri, fri i ordets skönaste bemärkelse, med en ande som förmår höja sig över vardagslivets småaktigheter upp mot ädla och människovärdiga mål?

Till dessert bjuder jag på några humoresker, och beräffande dem säger jag endast

Saliga är de som icke förargas på mig

I förlitande på läsarens välvilliga överseende har jag äran teckna

Grytnäs i september 1908

August Persson

Ett besök hos doktorn

Ett besök hos doktorn.

- Kom Bertil! Vi gå och segla en stund nu när vi har så god vind.

- Nej jag törs inte! Pappa kan komma hem medan jag är ute på sjön och du vet väl så ond han alltid blir då jag gör något utan att be om lov.

- Kan du inte fråga din mamma om tillåtelse?

- Jag kan ju försöka. Gå ned till båten du och gör allting klart, så springer jag upp på balkongen till mamma och hör efter.

Om en stund sitta de båda pojkarna som fört ovannämnda ordbyte, i en liten båt ute på sjön, ivrigt sysselsatta med segel och roder. Deras farkost plöjer snabbt och säkert den täcka insjöns vågor, och en uppmärksam åskådare skulle nog kunna se, att de ehuru unga till åren, visst icke äro ovana vid sin nuvarande sysselsättning.

Medan de sitta där i sin båt, ivrigt upptagna av stundens bestyr och med hälsans rosor på friska kinder, vilja vi passa tillfälle stifta närmare bekantskap med de båda seglarna.

De se ut att vara omkring 16 år. Han, som sitter i fören och med stadig hand håller backseglet, är en typ av äkta nordbo. Han är stor och stark för sin ålder, har lingult hår, klarblå ögon samt friskt rosigt ansikte hos vilket ett drag av pojkaktig okynneslust nästan alltid är det förhärskande.

Den andra, som sitter vid rodret, är i många avseenden en motsats till sin kamrat. Till växten är han smärt och lång. Det mörka lockiga håret sticker ostyrigt fram under de mjuka hatten och den höga pannan jämte de regelbundna anletsdragen ge honom ett djärvt och energiskt utseende. Men under filthattens breda brätten blicka de mörka ögonn fram veka och drömmende liksom ett återsken från djupet av ren och obesudlad själ.

Han är enda barnet till brukspatron Vetterlund på Ljungsjö och hans kamrat är son till inspektör Månsson vid samma bruk.

Nästan alltid ser man dem tillsammans antingen de äro ute på åker och äng, eller nere vid masugnarna, eller ensamma ute i skogen.

De äro kända och omtyckta över hela bruket och här finnes knappast någon som ej är välbekant med patrons Bertil och Pelle Månsson. Ofta bliva de vid sina segelturer, eller vid sina vandringar i de vidsträckta skogarna, borta tills långt fram på kvällen och då få de mången gång finna sig i en hård bestraffning, ty både patron och hans inspektör äro myndiga herrar och stränga fäder, vilka med mer än vanlig kraft använda husagan vid uppfostrandet av sins barn.

Det är med tanke på denna husaga som Bertil nu underrättar Pelle, kaptenen på skutan, att det kan vara på tiden att segla hem.

- Segla hem nu? Nej då tycker jag att vi i stället sätta i land vid kullen och hälsa på hos doktorn ett tag.

- Men tänk om Luffar-Kalle är där?

- Så mycket roligare får vi.

- Ja, men jag är så rädd för Luffar-Kalle, du vet väl hur han alltid svär över pappa. Pappa tycker inte om att jag går till doktorn.

- Din pappa tycker visst inte om att du går varken hit eller dit. Men nu är det jag som för befälet här och du måste lyda,

säger Pelle i känslan om sin värdighet som båtens kaptän.

Bertil fogar sig utan vidare motsägelser i hans vilja och om en stund se vi dem stå lyssnande utanför dörren till en liten grå stuga som ligger inbäddad i en ljusgrön lövskogsduge på en kulle invid sjön.

- Luffar-Kalle är där, jag hör hur han svär,

viskar Pelle till Bertil, som står ett par steg bakom.

Pelle har hört rätt, inne i stugan, på var sin sida om en välfylld Bragebägare, sitta de båda "trumgubbarna" och filosoferar över nubbornas outgrundliga mångfald. Själva rummet är nedrökt och smutsigt och ser föga inbjudande ut, såsom förhållandet alltid är då ingen ordnande fruntimmershand, finnes som styr allt tillräta. En gammal bastant säng, ett dito bord och några stolar utgöra det huvudsakligaste av möbelmanget, dock ej att förbigå, ett stort hörnskap där doktorn förvarar hela sitt husapotek, och på vars ena dörr "Elias himmelfärd" är målat i bjärta skrikande färger, och på den andra "Israel barns dans kring den gyllene kalven".

Doktorn sitter närmast fönstret på en klumpig trefot, vårdslöst lutad över bordet. Han är liten och spenslig, svart ovårdat hår och skägg, samt ett par mörka livliga ögon. På bruket och i trakten däromkring tjänstgör han som en sorts tusenkonsnär, ty han vet råd under alla förhållanden, men i synnerhet kan han bota sjukdomar hos både människor och djur. Det är också med anledning av det senare som han erhållit sin doktorstitel.

Hans fader, som i livstiden varit fanjunkare vid ett Norrlandsregemente, hade alltid haft i sitt huvud, att om han bara ägt medel att hjälpa sin Jacob fram på den lärda banan, så måste det ovillkorligen av honom bli "en stor man".

Fanjunkaren hade varit god vän med förre brukspatronens far och med dennes bistånd kom också Jacob verkligen till Uppsala för att studera. Med studierna gick det emellertid dåligt, ty Jacob var en glad fyr som hellre sött sina nöjen än pluggade med böckerna och då patronen slutligen fick reda på rätta förhållandet, drog han in alla penningabidrag, men för att om möjligt ännu en gång hjälpa Jacob på bättre vägar, erbjöd han honom en plats som skrivare på sitt kontor, vilket erbjudande emellertid lämnades utan avseende.

Jacob, vilken under sin studietid stiftat många tvetydiga bekantskaper, slog sig då ned hos en utanför Uppsala boende kvacksalvare och det var av denne han inhämtat kunskaperna för sin nuvarande praktik. Snart råkade han emellertid i oenighet med sin läromästare. Kvacksalvaren höll nämligen styvt på alla hokus-pokus ceremonier, för att dämed göra intryck på sin vidskepliga kundkrets, då däremot Jacob tog saken mera humoristiskt. För att få mera fritid att laborera efter eget förgottfinnande beslöt han nu att fortsätta sitt geschäft i sin hembygd Ljungsjöbruk i Norrland.

Länge dröjde det inte förr än han blev beryktad för sin skicklighet att bota sjukdomar och fick dessutom vara närvarande vid bröllop, begravningar och andra högtidliga tillfällen, för att hålla tal och berätta historier, på vilka senare han från sin Uppsalatid hade ett outtömligt förråd till sitt förfogande.

Hans vän och trätobroder Luffar-Kalle, ser vida äldre ut än doktorn ehuru båda befinna sig i mitten av fyrtioalet. Hårt arbete har böjt hans rygg och ett uselt liv har gjort hans ansikte förfallet och frånstötande. Han är vresig till lynnet och råkar lätt i gräl med sin omgivning. Endast av doktorn tål han nästan vad som helst, både skarpa tillrättavisningar och ett mången gång ganska grovt hån.

Han var född vid bruket, vid vars masugn han sedermera arbetat tills den nuvarande patronen för någon förseelse avskedat honom. Efter den tiden har han gått land och rike omkring, arbetat korta tider på olika platser, mest såsom sjåare vid de norrländska kuststäderna.

Ofta besöker han Ljungsjö, och är vid sådana tillfällen doktors gäst i flera dagar, allt efter som brännvinet varar, och Luffar-Kalle medför nästan alltid en styrketår då han kommer.

Det är vid ett dyligt tillfälle vi vill finna dem, i färd med att avprova Kalles senaste ”stadsbud”, såsom doktorn alltid kallar brännvinspluntan, och vars innehåll för båda utgör livets högsta njutning.

Som han nu sitter, med huvudet slappt lutat mot den magra, knotiga handen, utgör han en bild av mänskligt elände och förfall. För doktorn håller han just på att utgjuta sitt hat och sin bitterhet mot hela mänskligheten, samt sitt missnöje och sin ånger över ett förfelat liv.

- Om du åtminståne kunde bota mig från den fördömda huvudvärken doktor, som en ringa ersättning för allt brännvin jag burit hit,

utbrister han till sist.

- Omöjligt Kalle, alldeles omöjligt mot kopparslagare och bondånger förmår min konst intet. Men tyst ett ögonblick. Ta mig tusan tror jag inte det knackar på dörren!

- Låt det knacka. Antagligen är det någon utfattig torparkärring, vars enda ko ligger i själåtåget, och som du nu får den tvivelaktiga äran att blåsa nytt liv i. Men det säger jag, att om du nu springer ut på bygden för att höra på någon skvallerkärrings jämmerlåt, så är du inte ...

- Tyst din tok! Tror du en torparkärring gör sig besvär att knacka? Nej här är fint främmande skall du få se. Kanske är det kronofogden, eller någon av herrskapet på Ljungsjö, eller kanske fjärdingsmannen som kommer med åtal för olaga kräfftångst och okvitterade debetsedlar till Ljungsjö prästerskap, men i så fall får du Kalle vara mig ett levande vittne att Gudi här har fått vad Gudi tillhör.

Knackningarna upprepas men hårdare.

- Stig in!

Dörren öppnas och in kommer Pelle och Bertil.

- Godag Pelle! Godag Bertil! Mycket välkomna mina herrar! Jag antar att ni känner till Kalle här, så att ingen presentation är av nöden. Han kommer hit ibland och jag måste av barmhertighet låta honom få tak över huvudet. För övrigt är det en av de största syndare som någonsin trampat ett par skor.

Kalle hade under tiden skarpt och hatfyllt mönstrat de båda gossarne, och under det han med ena handen grep sin grova käpp, utbrast han:

- Ut med er herrskapsungar! Ut säger jag! Eller vid alla brunstekta hänmas jag inte fädernas missgärningar inpå barnen, ty därmed vore åtminståne jorden ränsad från två framtida plågoandar.

- Vet du inte hut din gamla dranktunna! Kanske du ämnar göra gossarna ansvariga för att du driver omkring som en skamfläck på tidevarvets höga kultur?

- Skamfäck ja,

sade Kalle lugnare men med bitterhet i tonen.

- Vem är det som gjort mig till en sådan skamfläck? Är det inte patronen som avskedade mig, som körde bort mig från den plats där jag är född och som var mig kär, trots de hårda tiderna. Han bär skulden först, och sedan alla andra hos vilka jag arbetat och som behandlat mig sämre än en hund.

- Ja visst är det bekvämast att skjuta skulden på andra, sen man under ett helt nådaliv likgiltigt glidit utför och slutligen hakat sig fast vid nedersta pinnen i livets stora hönseri. Men hör nu vad den säger dig, som på alla områden är dig lika överlägsen som månen över ett kålhuvud, att vilket du ännu idag gått som torpare på Ljungsjö, eller suttit som statsminister vid konungens rådsbord, så hade du i båda fallen varit en stor skojare, ty sådant ligget i själva din ras och kan icke ändras varken genom avskedande eller bortsparkande, eller någon av de där struntsakerna som du ännu gormar över, trots du är kommen till ålder och således även borde kommit till visdom.

- Kom doktor får du en sup på det där. Du kunde gott tjänsgöra son de stora herrarnas överstepräst, du förstår då att hugsvala en fattig stackare med din visdom. Men det säger jag er gossar, att träffar jag någonderas

pappa på tjänligt ställe, så kunna de fattiga torpama på Ljunsjö för en tid dra en befrielsens suck. För övrigt kan doktorn gärna gå med er till sjön och leta sina nät. Jag är trött och blir arg bara jag hör talas om den förbannade patronen eller någon av hans anhang. Gå därför doktor och tag dina skyddslingar med dig, jag tar mig en lur tills du kommer tillbaka.

- Bravo Kalle! Då man blir utkörd av sitt inhysesshjon är inte skam långt borta. Den här gången får du väl ändå din vilja fram. Din mun flödar ju över av styggelse som en taktärna i regnväder, och du skulle kanske med ditt ohysade tal kunna fördärva gossarnas sinnen, lika lätt som jag under min Uppsalatid förvred hjärtat på balettmamseller och familjeflickor.

- Kom alltså gossar och låt oss undersöka mina nät. Kanske finner jag i dem himmelens rikaste välsingelse, till tack för mitt fromma och fördragsamma sinnelag.

Doktorn fick nu följa Pelle och Bertil i båten, för att pröva sin lycka med nät och metspön, och efter många fruktlösa försök, som dock inte på minsta vis kunde bringa doktorn ur hans goda humör lyckades han också få en stor ål på kroken. Ålen slängde och slingrade väldeliga då han halades in i båten och det var med stor möda doktorn med Pelles bistånd slutligen lyckades skära halsen av honom.

- Det var mig en seglivad best!

utbrast doktorn.

- Ta mig tusan trodde jag inte det var stora sjöormen!

- Stora sjöormen! Finns det ormar i sjöarna?

- Ja, det kan du lita på. Jag har själv sett en, och det en av de allra ilsknaste ändå.

- Tala om för oss hur den såg ut?

bad Pelle.

- Kan just tro ni ämnar pumpa mig nu igen gröngölingar, men låt gå då. När jag låg nere i Uppsala var jag en gång i sällskap med en studiekamrat ute på en vik av Mälaren för att meta. Vi hade drivit omkring på sjön i flera timmar utan att få så mycket som en gös, och tänkte just bege oss på återresa, då min vän plötsligt kände ett kraftigt drag i sitt spö. Han trodde förstås att han fått en god fångst på kroken. Men hur skall jag kunna beskriva hans fasa, då han vid vattenbrynet såg en lång orm med huvud i båda ändar av sin kropp, stora utspärrade gap och vilt gnistrande ögon. Min kamrat var prästson, teologie studerande och strängt religiös. Då han såg det hemska djuret trodde han sin sista stund vara kommen, och att det var den lede själv som i denna skepelse uppenbarade sig för att ge honom belöning för hans bristfälliga vandring genom jämmerdalen.

I förskräckelsen släppte han sitt spö och började i osamman hängande meningar upprabbla delar av den apostoliska bekännelsen.

Emellertid försvann vidundret utan att göra oss någon annan skada än att taga rev och spö med sig ned i djupet, och efter den betan behövde min vän nog inget spö, ty han drog sig tillbaka från alla världsliga nöjen. Och efter ytterligare några års pluggande med hebreiskan, lyckades han med tillhjälp av guds försyn och inflytelserika släktingar bli installerad som herde på ett av Skåne fetastr pastorat.

- Ja, så kan en sjöorm se ut och så kan det gå då man har tur,

slöt doktorn sin historia.

- Och nu vill jag hem till Kalle för att få mig en sup och steka min ål. Sjön suger, som ni vet, och jag börjar nästan känna mig som en skörbjuggssjuk nordpolsfarare.

Sedan doktorn satts i land, och en vänlig uppmaning gjorts att snart göra nytt besök på kullen, styrde Pelle och Bertil mot hemmet, med hungriga magar och blandade känslor.

Pelle hade en aning om, att hans otillättna utflykt i hemmet skulle få ett tragiskt slut, därför kände han sig mindre nöjd än han i vanliga fall brukade göra.

Bertil satt försjunken i djupa tankar över Luffar-Kalles hot mot fadern. Han hade även lagt märke till, att en stor förbittring var rådande, både mot fadern och inspekoren, hos hela brukets befolkning och ju mera han tänkte därpå, ju mera berättigat fann han det också vara.

Han hade sett nöden och fattigdomen i de små torparstugorna, sett de trasiga barnen och deras av bekymmer och hårt arbete nedtryckta fäder. Ofta hade han hört fadern med skällsord och svordomar tilltala sina arbetar och hans känsliga barnasinne led vid tanken på alla de orättvisor som här blivit begångna. I ungdomlig entusiasm gav han sig själv löftet, att han i framtiden skulle nedlägga hela sin kraft på att gottgöra vad hans far förbrutit.

Plötsligt väcktes han ur sina drömmar av Pelle, som uppmanade honom att hålla mera upp mot vinden, och inom kort låg båten förtöjd vid Ljungsjö brygga.

Ljungsjö bruk och familjen Vetterlund

Ljungsjöbruk och familjen Vetterlund

I en av Norrlands ackraste skogstrakter ligger det gamla Ljungsjöbruk, och vackert är det, med sin bäckar och strömmar, sina ängder och sjöar, samt sina stora dystra furuskogar. Till och med brukets fattiga beolkning funno det vackert, fastän känslan för naturens skönhet merendels är ringa. hos armodets barn.

I över ett sekel hade bruket gått i arv inom samma familj, från far till son, och den näst föregående brukspatronen, Erland Vetterberg, samt hans tvillingbroder Sten, utgjorde den sista länken i denna ditills oavbrutna kedja.

Erland var egentligen den som efter faderns död övertog ledningen av bruket. Han var en god husbonde för sitt folk, men karaktärssvag och utan den nödiga energin att leda eller föra industrin framåt som tiden krävde.

Hans tvillingbroder Sten hade ännu mindre några förutsättningar som brukspatron. Däremot ägde ha verkliga konstnärsanlag, att måla i synnerhet övade han med framgång, och då Erland efter faderns död övertog ledningen av bruket, begav sig Sten på en studieresa till Frankrike och Italien för att utbilda sina artistiska anlag.

Efter ett års vistelse i Paris forsatte han sin resa till Italien, där hans närmaste mål var Venedig. Han tog vägen genom Schweiz och Tyrolen, men längre kom han ej, ty här i det vackra berglandskapet, vid foten av de väldiga Alperna fick hans öde en annan form än vad han ditills hade tänkt.

Han hade vid ett värdshus gjort några dagars uppehåll, för att ta skisser av den storslagna naturen, och kom då vid en av sina promenader bland bergen till ett gammalt slott som han fann så hänförande vackert, att han beslöt stanna på värdshuset en tid för att med sin pensel föreviga den uråldriga riddarborgen med sina fantastiska torn och tinnar.

På värdshuset fick han veta, att slottet ägdes av två syskon, Ulf och Elisabet Ravenberg, ättlingar av en nästan utdöd Österrikisk adelssläkt.

Hos denne greve Ulf Ravenburg bad Sten om tillåtelse att bese slottet invändigt, och den gästvänlige greven tillmötesgick med största bredvillighet hans önskan. Värdefulla konstsamlingar hade under tidernas lopp här blivit hopade, och greve Ulf inbjöd Sten att en tid bo på slottet för taga allt i närmare skärskådande.

Redan vid sitt första besök blir han presenterad för systemen, Elisabet Ravenberg, en fulländad sydländsk skönhet, som snart alldeles förtrollade honom, med sin fågring och sitt intagande väsen. Sten ombads att måla Elisabets porträtt i olja och under tiden arbetet pågick tillvann han sig också hennes hjärta.

Greve Ulf Ravenburg kunde emellertid ej gilla systemens förening med en man som han så litet kände, en kringflackande målare utan namn, som han uttryckte sig. Men Elisabets bestämda vilja övervann alla hinder, och efter ett år var Elisabet Ravenburg, Sten Vetterlunds maka.

Lyckan log nu mot Sten på allt sätt, ty även i ekonomiskt hänseende kunde grevinnan Ravenberg anses som ett förmånligt parti. Själva stallet tillhörde visserligen greve Ulf, men i det stora godset liksom i all annan ungdom, voro syskonen lika arvsberättigade. Sten, som redan förut ägde tillräckligt att kunna föra ett bekymmersfritt liv, lät emellertid Elisabets arv tills vidare stå kvar i godset att förvaltas av greve Ulf.

I en av flyglarna på det gamla slottet skulle de nygifna bo, ty Elisabet ville ej flytta bort från sina vackra berg, där hon växt upp och där varje plats var henne kär.

Först skulle de dock göra en bröllopsresa till Sverige, för att låta Elisabet se Ljungsjöbruk, och hälsa på broder Erland. Både Sten och Elisabet voro förtjusta i havet, varför de ämnade använda sjövägen så mycket som möjligt. Först genom Italien, sedan med ångare över Medelhavet till Marseille, därifrån på järnväg till Bordeaux, och sedan åter med ångare till Göteborg. Ja så hade man tänkt sig, men ödet, som ofta är så grymt, korsade denna resa på ett skoningslöst sätt deras korta lycka.

Ångarn, med vilken de skulle färdas över Medelhavet, råkade under en storm komma ur kurs och led skeppsbrott på afrikanska kusten. Större delen av besättning och passagerare funno därvid sin grav i vågorna och bland dessa var även Elisabet. Sten blev räddad, men braktes i förtvivlan över förlusten av sin unga hustru nästan till vansinnets brant. I flera veckor irrade han som en fredlös omkring på kusten, utan att ens underrätta greve Ulf om det skedda. Slutligen lät fartygets kapten, som också blev räddad vid skeppsbrottet, genom ett telegram ditkalla greven, men denna kunde ej genom övertalnings-försök förmå Sten att lämna Afrika.

Greven köpte då en liten villa i närheten av det gamla Kartago, och sände från sitt slott en av sina trotjänare, vilken fick i uppdrag att vaka över Sten och lämna upplysningar om vad denne framledes toge sig till. Sten flyttade bredvillig in i villan, och framlavde här sitt återstående liv under en eremitlik tillbakadragenhet. Det blev för övrigt inte långt, knappast ett år efter sin hustrus död, dukade han under för en av de febrar som ofta rasa i de varmare länderna.

-

Här vilja vi återvända till Ljungsjöbruk och till Erland Vetterlund, för att följa hans öden till hans död, och ge läsaren en inblick i de förhållanden som gjorde, att Ljungsjöbruk kom i Vetterlunds ägo, som vid tiden för vår berättelse innehade detsamma.

Då Erland vid faderns död övertog ledningen av bruket, insåg han genast, att han ej med den gamla orkeslösa inspektorens hjälp skulle kunna sköta den vidlyftiga bruksrörelsen, med alla des olikartade näringsgrenar. Dessutom hade mycket under faderns sjukdom kommit i oreda, och Erland beslöt så gott först som sist, till sin hjälp utse en ny inspektör. En sådan fann han också i en avlägsen släkting som ibland vistades på Ljungsjö, och som Erland alltid lärt sig anse som en energisk och dugande man.

Denne Bernhard Vetterlund var son till en skånsk godsägare, som strax före sin död gjort konkurs. Bernhard fick därför ofta under sin ungdom känna fattigdomens bitterhet och den bekymmerslösaste tiden, han framlevat var då han någon gång vistades hos sina släktingar på Ljungsjö.

Med glädje antog han också Erlands anbud och denne fick ej heller någon anledning ångra sitt val, ty Bernhard satte snart ett liv i brukslösningen, som kom inkomsterna att nästan fördubblas. Han tillvann sig därför Erlands hela förtroende, fick stor lön och oinskränkt makt att leda arbetet och vidtaga ändringar efter förgottfinnande. Men vad Erland icke såg, det var den råa hänsynslöshet varmed Bernhard genomdrev alla förändringar. All den svett och möda dessa brukets ökade inkomster medförde för folket, utan att giva den annan belöning än ännu lägre löner och ännu större fattigdom. Klagade någon hos pratron kunde det visserligen hända, att en förbättring inträffade i arbetarnas villkor, men det var merändels kortvarigt. Inspektoren förstod nog att snart återinföra allt i de gamla hjulspåren, och dessutom fick den som vågat klaga vidkännas hans särskilda misshag, en omständighet som gjorde att några klagomål mycket sällan framkommo.

I omkring två år hade Erland haft titel och värdighet som patron, och man höll just på att vidtaga anordningar för ett festligt mottagande av brodern och hans unga fru, då underrättelsen om skeppsbrottet nådde bruket. Erland skrev genast och bad Sten på det enträgnaste resa hem till Ljungsjö, men dessa uppmaningar tjänade till lika litet som greve Ulfs. Ännu ett år förgick och Erland fick det smärtsamma meddelandet om den avhållne broderns död.

För att få ordna de vidlyftiga arvsangelägenheterna, beslöt Erland straxt resa ned till greve Ulf, hellst som hans hustrus hälsa nödvändiggjorde en tids vistelse i ett blidare luftstreck. Som biträde vid uppgörelsen om broderns arv, medtog han Bernhard och överlämnade under sin bortvaro bruket i den gamla inspektorns vård,

Bernhard, som under vistelsen på Ljungsjö även gift sig, lämnade sin hustru och sin ettåriga son, och begav sig som patronens hjälpare och rådgivare ut på långresa. Man tänkte nämligen för brukets järn och trävaror öppna nya affärsförbindelser, vilket jämte de förut omnämnda arvsangelägenheterna, nödvändiggjorde Bernhards ständiga närvaro.

Omkring två år därefter kom Bernhard tillbaka, och de nyheter han då medförde, slog hela bruks-befolkningen med häpnad och sorg. Både patronen och hans fru hade angripits av tyfus och blivit döda, hette det, och insatt Bernhard som ensam arvinge till hela sin förmögenhet.

Naturligtvis väckte allt detta stort uppseende. Erlands övriga släktingar kommo till Ljungsjö för att få närmare kännedom om förhållandena och om möjligt finna någon orsak att få testamentet förklarad ogiltigt, men Bernhard kunde lämna klara svar på alla frågor, och hade testamentet bevittnat av själva greve Ravenberg, jämte ännu ett namn med grevliga vapen och kronor, vilket i hög grad imponerade på bröderna Vetterlunds kalkborgerliga släktingar.

I sitt sällskap hade Bernhard ett litet barn, en ettårig flicka, jämte en sköterska, som straxt efter framkomsten till Ljungsjö reste tillbaka igen. Kort före sin sjukdom blev Bernhard anförtrodd den lilla flickan av en förtvivlad moder, som på sina knän bad honom dra försorg om hennes barn och uppfostra henne till en god och duglig människa. Trogen sitt hjälpsamma, blödiga sinnelag, åtog han sig också detta grannliga värv.

När Erland kände att han skulle duka under i sjukdomen, anförtrodde han Bernhard den lilla, och denne lovade efter bästa förmåga söka uppfylla alla de löften Erland givit hennes mor.

Alltsammans lät ju ganska trovärdigt, fastän naturligtvis elaka skvaller sjuka människor sökte framställa saken i ett för Bernhard mindre fördelaktigt ljus. Ingen vågade öppet angripa honom och skenet talade också för trovärdigheten av han ord. Erland var ju känd för sitt goda hjärta och det lät nog tänka sig, att han av endast människokärlek tagit sig an den lilla flickan. Nu beklagade man henne allmänt. Hos den hårde Bernhard skulle hon nog få äta ett bittert nådebröd, sade man, men denna spådom tycktes dock slå fel, ty icke mot någon icke ens mot sin egen son, var Bernhard så eftergiven och god som mot den lilla Eva.

Om någon förgick sig mot henne på allra minsta vis, kunde han vara säker om en skarp tillrättavisning och Bernhards milda sinne i allt som rörde Eva uygjorde den enda ljuspunkten i hans karaktär.

På bruket började, så fort Bernhard fått makten i sina händer, ett forligt skräckregemente. I synnerhet var han särskilt hänsynslös mot alla som under hans inspektorstid vågat klaga. Han satte dem på de sämsta platserna, där de fingo mera arbete och sämre avlöning.

Ett av hans första åtgöranden var att tillsätta en ny inspektör. En sådan fann han i en till bruket inflyttad f.d. gardist, som efter uttjänt tid vid regementet i åtskilliga år varit på luffen, tills han slutligen hamnade på Ljungsjö, där han för sin hala tunga och sin hänsynslösa råhet då det gällde att tjänstgöra som påfösare, snart avancerade till inspektör. Detta var just en man efter Bernhards sinne. Också började på bruket ett sådant godtyckligt despotiskt självhärskarsystem, som föga stod efter medeltidens fogdevälde. Man bestämde plikter och avdrag av arbetarnas avlöningar för allra minsta förseelse, och bestraffade till höger och vänster med skällsord, ja även käpprapp och knyvävsslag kunde den av högmod och härsklystnad uppblåste inspektören tilldela sina underlydande.

Nästan varenda man var Ljungsjöbo från födelsen, och att någon avflyttade eller lämnade sin plats var högst ovanligt. Därför kunde också patronen, utan något nämvärt motstånd från arbetarna, fortsätta sin tyranniska självstyrelse. Vid ett sågverk, som Bernhard under den förre patronens tid anlagt nere vid kusten, uppstod dock många hårda stridigheter. Här gick det ej så regelbundet efter Bernhards pipa som vid det gamla bruket. De mera livliga sågverksarbetarna satte sig mången gång till motvärm, både då det gäller lönenedsättning eller godtyckliga och orättvisa avskedningar, ja till och med strejk vågade man sig en gång på. Den gången bragtes patronen ända till ursinne. Han lät avskeda varenda en, och som någonting liknande den nuvarande arbetarrörelsen då ej fanns till, så lyckades han också utan vidare svårighet anskaffa nytt folk, helst som han betalade dessa bättre än de förra. Huvudsaken för honom var nämligen, att han aldrig tillmötesgick några avarbetarnas framställningar eller inlät sig på några som helst underhandlingar. Skulle några förbättringar ifrågakomma så skulle de helt enkelt bero av hans nåd och därmed basta.

I sin familj var Bernhard lika hård och obeveklig som mot alla andra. Hans fru, som var en verkligt bildad och god kvinna, led obeskrivligt av dessa ständiga stridigheter. Alltid försökte hon uppträda som medlare, då det gällde någon arbetare som fallit i onåd, eller när det gällde någon förseelse av deras enda barn, sonen Bertil. Men så fort det gällde barnet som han givit Erland löfte att uppfostra och beskydda var han, som vi förut nämt, god och kärleksfull. Icke ett enda hårt ord fick hon någonsin höra från hans läppar, så sträng, ja grym, han annars kunde vara. Också var hon själv så god och älsklig som en riktig solstråle den lilla ljushåriga Eva.

Under de 13 år som förflutit sedan Bernhard övertog bruket och till tiden för vår berättelse börjar, hade många och stora förändringar försegått uti i världen. Folkupplysnigen hade på många håll stigit avsevärt och dimmorna börjat skingras, liksom till tecken på en ny tids morgongryning, men på Ljungsjö där gick allt i sin gamla slit. Där var arbete slit och släp, ett bittert hat eller en djurisk slöhet, aldrig någon tanke på en lyckligare tillvaro eller själslig förädling.

Den enda omväxlingen i det dagliga enahanda var när sorgerna drängtes i ett rus, eller när något dansgille anordnades av ungdomen.

Bland de mera bemärkta personligheterna på Ljungsjöbruk var onekligen den i första kapitlet omnämnda doktorn en bland de mest populära. Han drev öppet gäck med såväl patronen, som med allt annat mellan himmel och jord, samt förhöjde med sitt satiriska skämt stämningen vid varje lägligt tillfälle. Patronen var ofta ursinnig över doktors kvickheter, men kunde ingenting göra för att hämnas, enär denne levde uteslutande på sin kvacksalvareverksamhet. Ingen mera än doktorn vågade öppet angripa patronen, men otaliga voro de förbannelser som under dessa 13 år i tyshet blivit nedkallade över honom. Ingen jordisk rättvisa tycktes kunna nå honom, och dock skulle han en gång få sitt straff, och ett staff skoningslösare än några mänskliga lagar kunnat ådöma, liksom ett bevis på en högre makts slutliga inskridande då måttet är rågat.

Ett oväntat besök

Ett oväntat besök.

- Var det några resande med tåget, Göransson?

Den frodige gästgivaren glömmer aldrig att framställa denna fråga, fastän svaret för det mesta är ett flegmatiskt:

- Nej, inte några som ska hit, goa gästgivarn.

Idag kan man dock se på den tröge Göransson att någonting ovanligt är å färde. Han torkar oupphörligt svetten ur pannan med en stor blårutig näsduk och kliver på med långa taktfasta steg såsom det ägnar och anstår den där i sin ungdom haft äran tillhöra vår tappra indelta arme.

På det lilla landsortsgästgiveriet tjänstgör han både som kusk, varktmästare och springpojke. Då gästgivaren som vanligt upprepar den gamla vanliga frågan efter resande, så svarar Göransson i rask tempo, liksom om det gällt att avlägga rapport för en underlöjtnant:

- Tre stycken, en gammal förnäm herre med dotter och betänt, som ville ha skjuts till Ljungsjö.

- Varför bad du dem inte följa med hit och förfriska sig, innan de bege sig av den långa vägen genom skogarna upp till Ljungsjö?

- Jag gav dem ett välment råd i den rikningen, men det låtsade den gamla herrn inte höra. Han bara upprepade sin anhållan om skjuts.

- Och hurudan skjuts ville han ha, skulle det vara en eller två hästar?

- Det nämde han inte, men nog såg han mycket fin och förnäm ut.

- Spring ned till stationen igen och tag reda på hur det skall vara.

Om tio minuter är Göransson åter tillbaka, om möjligt ännu mera svettig och ansträngd än förut.

- Kan gästgivarn tänka sig hur han sa?

- Nej?

- Ja, då jag efter en djup bugning frågade honom om det skulle vara en eller två hästar, så gav han mig en blick som om han med den tänkt slå mig till jorden och sade, att vi kunde spänna för två eller tio hästar. bara jag raskade på så att hans ben sluppe murkna i detta fördömda murmeldjursland.

- Skynda dig Göransson och spänn för det bästa som finns, den karlen sparar nog inte på drikspengarna.

- Vad tror gästgivaren han menade med murmeldjur?

- Jag vet inte, men skynda dig för all del så att du inte får ännu en läxa.

Göransson gjorde sitt bästa och efter ytterligare en halvtimme, som förefaller den gamla herrn som en evighet, står skjutsen äntligen färdig.

De resande ta plats, Göransson smäller med piskan och åstad bär det allt vad de feta hästarna förmå springa.

Den gamla herrn satt trött lutad mot dynorna med slutna ögon, endast den vita handens nervösa rörelser vittnade om liv. Bredvid honom sitter dottern, en förtjusande flicka på fjorton år. Med livligt intresse betraktar hon omgivningarna och tvingar också fadern att någon gång se sig omkring, då de fara förbi någon munter bäck som brusar fram utför en bergssluttning, eller när en skogstjärns klara vatten skymtar fram mellan den mörka furuskogen.

Vid framkomsten till bruket kan den unga flickan icke finna ord nog att uttryck sin beundran. Där nere ligger Ljungsjöns lugna vattenspegel omgiven av en mjuk, saftig grönska. Barrskogen har upphört och efterträtts av stora åkerfält, på vilka de små torparstugorna ligga kringströdda, vanligen omgivna av en trädgårdstappa eller inbäddade i en ljusgrön lövskogsduge.

På den tämligen brant sluttande norra sidan av sjön ligger herrgården, ett gammalt trevånings stenhus, med höga fönster och buktade skiffertak. På vardera gaveln är utbyggd en envånings flygelbyggnad, av vilka den ena upptages av kontorsrum, den andra av kök och visthus. En stor öppen veranda med väldig stentrappa pryder södra fasaden.

Hela slutningen mot sjön upptages av en välvårdad trädgårdsanläggning och bakom gården finnes en gammal vildpark med svalka och skugga under de väldiga lönnarnas kronor.

Genom vildparken flyter en liten å ned mot Ljungsjön och en konstgjord damm är här anlagd, som på sommaren utgör ett gott badställe och på vintern den härligaste skridskobana.

Från dammen äro rör nedlagda, såväl till köket som till den framför herrgården liggande trädgården, där vattnet mynnar ut i en hel rad av springbrunnar, som på sommaren under ett sakta rogivande sorl kastar sina strålar flera meter i luften.

Då man ser denna härliga tavla som hela bruket erbjuder, får man osökt den tanken, att här i denna undangömda vrå av världen där naturen varit så givmild på skönhet och poesi, måste också lyckan och friden ha sin hemvist.

Bedrägliga villa!

Se på dessa gråa kojor med sina bristfälliga tak och sina små grönskimrande fönster. Stig in under dess låga ned rökta tak och gör bekantskap med människorna som bo därinne. Ofta skall man fina en stor skara barn i smuts och trasor, ty fattigdomen har hos de flesta förslöat varje sinne för ordning och skönhet. Brödbekymmer, hungerns stillande, se där vad som utgör deras a och o, och för vilket alla andra känslor trängs i bakgrunden.

Deras materiella nöd är stor men större och beklagansvärdare är dock den andliga vattigdom i vilken dessa arma mäniskor ligger nedtryckta.

De resande har nu hunnit ända fram till herrgården och efter att vagnen gjort en svängning, som enligt Göransson's mening utgör höjden av elegans, stannar den med ett lätt ryck framför stora trappan. På verandan sitter Eva och betraktar med oförställd förvåning det främmande ekipaget.

Den gamla herrn gör en vördnadsfull hälsning och frågar med en smula utländsk brytning om brukspatron Bernhard Vetterlund kan träffas.

Eva rodnar och niger och framstammar ett jakande svar, men patronen har hört vagnsbullret och kommer själv ut för att se vem det kan vara.

Om Eva varit förvånad så blev patronen det i ännu högre grad.

- Greve Ravenberg, ni här!

utropade han,

- och utan en enda förberedande rad.

- Jag har redan varit i Sverige ett helt år för att ... , nåja slutet blev som ni ser att jag hamnade hos er.

- Mycket välkommen! Då greven hedrat Sverige med så långt besök, hoppas jag att greven inte heller onödigtvis förkortar sin vistelse på Ljungsjö.

- Vi får väl se. Jag är en annan människa nu än när vi sist träffades. Jag har mycket att tala med er om, partron Vetterlund.

- Idel angenäma saker hoppas jag, men stig in för all del, det skall bli mig en stor ära att länge behålla greven som gäst i mitt hem. Och detta är er dotter, fräken Viola, kan jag förstå. Jag får verkligen gratulera er greve Ravenberg till en så förtjusande ättling av ert hus. Hon låg i vaggan då jag första gången såg henne.

Eva hade under tiden smugit sig in till fostermodern för att underrätta henne om de oväntade främlingarnas ankomst. Kort därpå inträdde patronen och presenterar på sitt bullersamma sätt.

- Greve Ravenberg med dotter, min fru och här har vi vår myndling Eva Hovrot.

Greven kastade en hastig skygg blick på den lilla ljuslockiga Eva, och närmande sig till patronen frågade han viskande:

- Är det barnet som vi ... ?

- Ja, men den där gamla historien tala vi aldrig om,

svarade patronen lågmält och gick hastigt därifrån, liksom för att omöjliggöra flera frågor i ämnet.

- Låt genast iordningställa fyra rum i andra våningen, för grevens räkning,

sade han därpå till sin fru i den vanliga befallande kommandetonen.

- Och du min snälla Eva hoppas jag gör ditt bästa för fröken Violas trevnad under hennes vistelse på Ljunsjö. Vet du annars var Bertil håller hus hela förmiddagen?

- Han gick just med Pelle ut i skogen för att fånga en igelkott.

- Pelle är en pojke här på bruket, en riktig vildbasare, som min son jämt hänger i hälar på,

sade patronen förklarande

- Gud skall veta att jag måste vara rätt hårdhänt för att kunna hålla dem i tyglarna.

Patronen pratade nästan oavbrutet och visade sig hela tiden ovanligt älskvärd, men fick av greven endast frånvarande, inåtvända svar. Förgäves grubblade han över vad som kunnat förvandla denne förr så kraftfulle och energiske man, till en sådan skugga av sitt forna jag.

Till sist föreslog frun, som lagt märke till den tryckta stämningen, en promenad i det fria, och så narscherade hela sällskapet ut på trädgårdens välkrattade sandgångar.

Eva och Viola, som redan hunnit bli goda vänner, gingo under glatt samspråk arm i arm upp i vildparken, för att mata några ankor där i dammen.

På motsatta stranden stod Pelle och Bertil, som idag verkligen lyckats fånga en igelkott, och nu under ett förskräckligt oväsen bland ankorna, som bäst höllo på att avprova den stackars tagghudingens begåvning i simkunnighet.

Eva blev nästan gråtfärdig då hon såg huru de under höga glädjrop slungade igelkotten långt ut i vattnet.

- Hur kan du vara så elak Bertil?

- Vem har du i sällskap?

frågade denne tillbaka.

- Det är Viola, Viola Ravenberg, hon blir hos oss flera månader. Men skynda dig hem, tant väntar på dig.

- Ja, om du och Viola följer med så?

Viola rodnade lätt fastän bara femton år är hon dock alltid van att man säger ”fröken Viola”. Ingen sårad fåfänga framkallar kindens blodvåg utan endast en barnslig förvåning över någonting ovanligt.

- Skynda dig till andra landet, igelkotten simmar dit!

skrek Pelle, som inte kunde förstå varför Bertil brydde sig om den där flickungen när de hade så roligt.

- Låt igelkotten komma undan,

bad Eva bevekande.

- Jag måste hem Pelle. Vi har fått främmande och mamma har frågat efter mig.

Peller gjorde inga vidare in vändningar, men på hans surmulna min såg Bertil, att det inte var med glatt hjärta han återlämnar den med så mycket möda infångade igelkotten friheten.

För att blidka honom lovade Bertil att komma tillbaka med en rolig bok som han funnit uppe i biblioteket.

- Vad heter den boken?

- Jag vet inte, början var visst bortriven.

- Var det om rövarhövdingar?

- Nej det handlade om två pojkar, men de lekte rövare ibland och grävde efter förborgade skatter och seglade på en flotte utför Mississippi och åkte i luftballong. Du kan inte tro så livat. Vi ska försöka göra efter en del bara du läst den straxt.

Flickorna voro redan på väg mot gården och Bertil skyndade med några raska språng till deras sida.

Han såg förstulet på Viola.

- Hon var bra vacker ändå, nästan lika vacker som Eva, undrar just om hon är lika snäll också, men det är förstås omöjlig,

tänkte han.

Eva har alltid varit hans stora favorit och att någon skulle kunna jämföras med henne har han aldrig i sin barnsliga fantasi kunnat tro.

På verandan satt de äldre i sakta samspråk kring ett läckert middagsbord.

- Var har du varit hela dagen, min gosse?

frågade patronen med ovanlig fryntlighet så fort han fick syn på Bertil.

- Jan har varit med Pelle till Blåbärsberget och fågat en igelkott, som vi ...

- Ja, förskona oss från detaljerna, det är inte sagt vi finna ert äventyr lika intressant som du och Pelle. Du får väl avstå från den lunsens sällskap för en tid och istället följa flickorna omkring bruket. Vi passande väderlek kan du även segla mad dem om de har lust.

- Åh, så roligt!

utbrast Viola fötjust.

- Här stanna vi väl länge, säj pappa?

- Jag vet inte mitt barn, men lek och roa dig så mycket du vill och var snäll mot Eva,

viskade greven och strök sakta över dotterns mörka burriga hår.

- segla kunna vi inte utan Pelles hjälp,

envisades Bertil.

- Nåja, han får väl följa med då, någon besättning måste det ju alltid finnas ombord, och nu mitt herrskap, till bords. Jag hoppas Lisa, den gamla draken, har gjort sitt bästa och slaktat den gödda kalven, dagen till ära.

Under hela måltiden gjorde patronen sitt bäst för att hålla samtalet vid liv, men det ville inte riktigt lyckas. Stämningen förblev tryckt och detta berodde utslutande på greven, som satt där tyst och inåtvänd och gjorde föga heder åt Lisas anrättningar. Då och då kastade han en skygg forskande blick på Eva.

Patronen iakttog i smyg greven. Vad var det med honom egentligen? Hans född bleka hy är nästan vaxgul och den stolta, högdragna blicken, vart har den tagit vägen?

- Ni får lov att rycka upp er under er vistelse på Ljungsjö, min bästa greve. Förr var ni alltid så glad och ingen förstod som ni att ådraga sig uppmärksamhet, även i de hösta och förnämaste kretsar. Med ett ord kan jag säga, att jag hela denna tid påmint mig eder som förebilden av en fulländad kavaljer och en sann ädling.

Den sista anmärkningen skulle vara älskvärd, nen greven märkte dock en lätt anstrykning av hån i patronens röst då han nämnde ”en sann ädling”.

- Sinnet är sjukt, patron Vetterberg, men ännu hoppas jag en gång kunna visa, att en Ravenberg förstår gottgöra vad han brutit. Sedan skall ingen ostraffat skymfa mitt namn.

- För all del, vem skulle drista sig till någonting dyligt? Men från det ena till det andra, vad tycker ni egentligen om vår avlägsna vrå?

- Ja, greven som rest så vida omkring i världen, har greven någonsin sett en vackrare plats än Ljungsjö?
inföll värdinnan med ett leede.

- Det hörs att ni älskar ert hem och dess härliga omgivningar, fru patronessa, och jag undrar sannerligen inte därpå. Många gånger har jag sett en storslagnare, mera hänförande natur, men sådana platser av skönhet och inbjudande hemtrevnad som Sverige och i synnerhet Ljungsjö kan bjuda på har jag aldrig skådat. Det är som om lyckan och trevnaden här måste vara självskrivna gäster, och om icke så är, beror det bestämt på människorna själva.

- På stort beröm vågade jag ej hoppas av den, som enligt vad Bernhard säger, kommer från självaste naturens paradīs. Nog tycker jag att Ljungsjö måste vara den vackraste plats på hela jorden, men greven förstår väl att jag är jävig att döma därvidlag.

- Och vad säger lilla Eva, skulle hon vilja byta bort sitt hem mot ett annat?

- O nej! ingenstans skulle jag kunna trivas som här, även om jag hade tant och Bertil i sällskap!

utropade Eva med barnslig iver.

- Bra talat, min flicka. Den som älskar sitt hem och har sinne för naturens skönhet är merändels en god människa, men den som icke det gör, är själv ett stycke onatur.

Eva rodnade över berömmet och gav greven en strålande blick.

Vid denna blick bredde sig liksom ett skimmer av frid över Ravenbergs vissna drag och hans kvalda ande fick för en stund ro.

Bröllop på Ljungsjö

Bröllop på Ljungsjö.

Allt sedan grevens ankomst till Ljungsjö var patronen som en annan människa, i synnerhet inom familjen och delvis även mot sina underlydande. Man kunde se att han ville göra ett så fördelaktigt intryck på gästerna som möjligt, ja han gick riktigt och sökte ett tillfälle där han kunde få visa sin utomordentliga välvilja.

Slumpen var honom nu som alltid gynnsam. Vad han sökte fann han nämligen i ett giftemål mellan en tjänsteflicka på herrgården och älsste sonen till brukets rättare.

Till den ändan beslöt han ikläda sig alla omkostnader för bröllopets firande, och uppmanade de unga tu att inbjuda så många de själva behagade av ortsbefolkningen, doktorn ej att förglömma.

Själv inbjöd patronen flera familjer från den kringliggande trakten att delta i festligheterna, del för att göra sig kämd som en god husbonde, men även med en baktanke att imponera på dem med sin förnäma adliga gäst.

Då den på bruket mycket omtalade bröllopsdagen äntligen nalkades, voro alla händer på herrgården irigt sysselsatta med putsning och dekorerings både inne och ute. Stora serveringsbord anbraktes på den rymliga gårdplanen och pryddes med blommor och grönt så smakfullt att det gjorde Eva och Viola all heder.

I köket skramlar Lisa med grytor och kittlar. Hon är mörk som ett åskmoln, färdig att vid minsta anledning urladda all sin vredes strålar. Mot allt vad bröllop heter har hon numera en alldeles särskild motvilja, antagligen därför att hennes egna utsikter visa vi ett äktenskap börjar bli tämligen små.

I nära tjugo år har hon fört spiran på Ljungsjö herrgårdskök och under tiden tagit sig åtskilliga vanor och friheter som den stränge patronen bestämt inte skulle tillåta hos någon annan bland sin omgivning. Men Lisa är makalös att laga patronens älsklingsrätter och döljer i själva verket ett hjärta under den knarriga ytan, som ofta lyser fram bara ingenting särskilt förtretar henne.

Hon är rödhårig och hennes ögon skiftar nästan i grönt, för att inte nämna näsan, som alldeles avgjort är för mycket uppåtböjd för att kunna kallas klassisk. Men trots dessa skönhetsfel var hon i sin ungdom ganska småtäck. Nu har den goda maten i herrgårdsköket gjort henne så gott som klotrund och icke ens den livligaste fantasi skulle i hennes yttre människa kunna finna några nämnvärda behag.

All den övriga tjänstepersonalen måste finna sig i utbrotten av hennes ojämna lynne och med tålmod lyssna till hennes tillrättavisningar, vilka för det mesta sluta med ett ”så svara då människa!”

Idag är hon som sagt vid särskilt dåligt humör och då frun kommer in i köket för att ge några order om maten kan hon inte längre dölja sin förtrytelse.

- Varför skall allt det Holländska porslinet dras fram och allt bordssilvret sedan. Tycker frun kanske att vi ska servera på silverfat vid arbetarnas bord? Är det kanske meningen att inbjuda hela soknen för den där flickungens skull? Så svara då frun!

- Jag kan inte räkna upp alla, men nog få vi användning för både porslinet och silvret, min snälle Lisa. Och så hoppas jag att Lisa gör sitt bästa med maten och ser till så att ingenting fattas.

En arg morrnig var Lisas enda svar och patronessan gick leende därifrån. Hon är så van vid Lisas egenheter och vet nog att denna, trots några sura miner, gör köket all heder.

Klockan tre voro gästerna församlade i trädgården. Vigseln hade förrättats i kyrkan, som ligger bara tio minuters väg från herrgården, och nu betraktar folket med lystna blickar de dignande bordens många läckerheter.

Det är en brokig samling. Gamla krokryggiga gubbar och gummor med stumma blickar och silvervitt hår. Käcka ynglingar och rosenkindade tärnor, vars naturligt sunda tro på livet ännu är obruten av tillvarons ojämna strid, samt en hel här av småtingar, på vars barnsliga drag glädjen över dagens välfägnad ligger utbredd som ett enda solsken. Alla efter bästa förmåga klädda till fest, fastän männen bära luggslitna kavajer och damernas toalett tala om ett längsedan bortlagt mode.

Självt gick patronen omkring och talade till folket, nådigt och nedlåtande som aldrig förr. Idag vill han riktigt visa vilken infam lögn det varit, då man från visst håll sökt framställa honom som en rå hänsynslös tyrann av allra värsta slag.

Allt efter som timmarna gingo och vinet flöt blev stämningen friare och gladare. Man började känna sig munter och obesvärad, trots patronens närvaro, och skrattade med full hals åt doktors galna historier. Ännu hade han dock ej utbringat någon skål för brudparets lycka och välgång, men nu började han finna tiden mognad, att uppbygga folket med sin vältalighet. Först såg han sig omkring och förvissade sig om att patronen var inom hörhåll, ty han var fast besluten att ge denne en läxa för hans skrymtaktiga välvilja. Efter många bullersamma skramlingar med glaset, för att dra till sig uppmärksamheten, reste han sig och utbrast:

- Öppna öronen och stäng brödkvarnarna i barn av smuts och trasor! Stor är glädjen på en dag som denna, då dessa unga tu sammanknytes med lyckans och kärlekens rosenröda föreningsband för hela sitt återstående liv. I dylika ögonblick, så mat och dryck flödar och då själva himmelen skiner som en nyskurad kopparkastrull, känner man sig tacksam och kärleksfull mot hela världen. Man blir förlåtande och överseende mot sina ovänner och man känner sig uppfylld av ett sunt medvetande om en mild och rättvis försyn, som leder alla våra steg och som blandar glädje och sorger i livets outgrundliga grynvälling allt efter var och ens förtjänst.

- Störst av alla de känslor, som på denna dag storma genom våra bröst, är dock tacksamheten mot vår nådige patron, vars faderliga omsorger om oss ännu aldrig har sviktat och som med outtröttlig omtänksamhet sörjer för alla våra behov. Ja i sanning Johan, jag behöver ej för dig bedja om himmelens dagg och jordens sötna ty allt detta skall patronen giva dig. Han skall göra dig till en herre över dina bröder då du en dag får upptaga din faders fallna mantel, och giva dig makt och härlighet, om inte precis i evighet så åtminstone så länge du dansar efter hans pipa.

- Låtom oss därför tömma våra glas för bruden, brudgumen, samt framför allt vår aktade och avhållne patron. Han som arbetar då vi vilas, han som vakar då vi sover, som är vår förtröstan och vårt hopp, våra lagars stiftare, vårt salighetshorn och vårt beskydd.

Här höjde doktorn glaset och tömde det i ett enda drag, varefter han med en storslagen armrörelse slängde det i marken. Så satte han sig och mönstrade förnöjd sitt auditorium på vars anleten en våldsamt skrattlystnad kämpade om herraväldet med respekten för patronen. Några av de yngre, som kände sig glada och upprymda av vinet gävo ohejdat lopp åt sin munterhet, till stor förargelse för patronen, som under hela talet stått som på nålar. Han ömsom rodnade och ömsom bleknade av ilska, allt under det han inom sig själv förbannade denne doktor som jämt beredde honom förtret.

I sitt sällskap hade patronen några av ortens nera bemärkta personligheter, nämligen kronolänsmannen Flodström, församlingens själasörjare kyrkoherde Blomberg, brukspatronen Ekholm från Bergsjö, samt ett par unga elever som vistades på bruket. Det retade honom obeskrivligt att doktor just i denna krets kunde tillåta sig ett så oförsynt skämt.

- Varför lät du den galningen komma hit bror?

frågade pastor Ekholm.

- Jag var så gott som tvungen, kära du, folket skulle ej fått någon glädje om de inte fått sin doktor med, han är nu en gång deras stora favorit.

- Ja, men du kunde väl köra bort honom då han blir oföskämd,

inföll länsmannen.

- Duger inte. Som du nog hört har han en satans ormtunga och jag är säker på att han då skulle göra mig ännu mera obehag än han nu gör.

- Den förtappade varelsen hädar ju Gud,

jämrade sig kyrkoherden.

- Genera dig inte gamla skrymtare,

hånade patron Bernhard.

- I det fallet överglänser du honom många gånger då du har otur vid våra spelpartier.

Alla herrarna brusto i skratt med undatag av prästen, som blev förargad över patronens grovkomiga skämt.

- På tal om spel,

fortsatte Bernhard,

- så tycker jag vi kunna ta ett parti i natt, eller så fort folket börjar dansen.

- Instämmer! Instämmer!

svarade alla, utom eleverna, hellre ville ta sig en sväng med någon vacker bygdetös.

- Men först får du lov att hålla ett tal för brudparet, bästa Blomberg, så att inte den fördömde doktorn behåller sista ordet.

Prästen steg genast fram och började med from min hålla ett salvelsefullt anförande till de unga, över den stora vikt herren fäst vid en förening som denna. Vidare framhöll han tidens oförnöjsamhet. Huru en uppoffrande välvilja som patron Vetterlund idag bevisat sina arbetare, ofta mottogs med hån och ej med den djupa tacksamhet som de givetvis bort känna sig skyldiga lägga i dagen. Slutligen uppmanade han alla att föra ett arbetsamt och förnöjt leverne och ej låta sig förvillas av elaka människors irrläror, sättande sin förtröstan till Gud, som alltid skall låta det goda segra över onskan.

Så fort han slutat lämnade han skyndsamt bordet, liksom han varit rädd att doktorn skulle komma med ännu ett tal och därvid ge även honom någon omild snärt, vilket han för sitt goda namn och ryktes skull storligen fruktade.

Doktorn såg likväl hans nervösa brådska att komma därifrån och anade även orsaken. Han gav honom en hånfull blick, men teg, ty han visste att det skulle väckt ont blod om han på något sätt kränkt prästen.

Emellertid hade man nu tagit sig till bästa av mat och dryck och började längta efter dansen. En stor sal i nedra våningen var för detta ändamål iordningställd och musik anskaffad. Patronessan hade i närgränsande rum insatt vilsoffor och kaffebord, där de äldre, eller de som icke voro roade av dansen kunde sitta och prata bort kvällen. Själv gick hon omkring och ansträngde sig efter bästa förmåga att göra aftonen angenäm för alla. Också syntes det, att hon i motsats till patronen, var verkligt avhållen av både unga och gamla. Hon hade i mångt fattigt hem lindrat den bittraste nöden och med vänliga ord spridit en fläkt av solsken i mer än ett förtvivlat bröst.

Patronen drog sig tidigt tillbaka till sitt spelparti, och det tryck som hans närvaro alltid utövade på stämningen var nu alldeles bortblåst. Friska silverklingande barnaskratt ljud oupphörligt genom rummen, omväxlande med musikens lätta toner eller de dansandes taktmässiga tramp.

Lisa hade också fått en smula andruim från spisens vedermödor, och spatserade fram och åter bland folket, i vitt förkläde och nystärkt spetsmossa på sitt eldröda hår. Varje hennes rörelse var värdig och självmed veten såsom det en bättre husfröken ägnar och anstår.

Doktorn gjorde upprepade försök att närma sig henne och hans komiska kavaljerslater skulle kunnat hedra en don Juan. Under Lisas slynålder blandade man på ett högst ogrannliga sätt hennes namn tillsammans med doktors, men det var länge sedan den tiden och numera tål hon ingen häntydan på sitt ungdomssvärmeri. Musiken spelar upp en gammal slängpolka och den ridderlige doktorn var ögonblickligen vid hennes sida och bjöd upp. Hittills hade hon låtsas både blind och döv för alla hans uppmärksamheter, men då hon hörde de omkringståendes fnissningar jäste vreden över alla bräddar.

- Vet ni inte ett skapande grand hut karl! Inte nog med att ni hädar Gud och ställer till förargelse överallt dä ni far fram, inte ens jag, ett stackars vämlöst fruntimmer, får längre gå oantastad. Tror ni kanske att jag går här som något spektakel för er? Svara då människa!

Lisas sista ord dog bort i ett enda skri, till den grad uppretad var hon.

- Jag ber tusen gånger om ursäkt min nådiga, tillåt mig bara påpeka, att man med er vältalighet visst inte är så vämlös som ni vill låta påskina.

För ett ögonblick såg det nästan ut som om Lisa tänkte låta nävrätten avgöra tvisten, då frun plötsligt uppenbarade sig som en räddande ängel och gav några order angående serveringen, som på ett för båda parterna lyckligt sätt ändade den kritiska situationen.

- Herren skyddar de sina,

skrattade doktorn, så snart Lisas fylliga gestalt försvunnit genom dörren.

- Jag började känna darrningar i knäveckan ungefär som när salig far min klädde mig med eldgaffel en hel timme, eller då jag i julas drack ur en tekopp saltsyra i tron att det var av Luffar-Kalles tvåkronors konjak.

- Ha, ha, ha! Och vad gjorde doktorn för pojkestreck eftersom fanjunkaren grep till eldgaffeln?

- Asch, jag bara köpte lakrits för medaljen som han fått för lång och trogen tjänst.

Åter spelade musiken och doktorn skyndar med i en grande ringdans.

Där voro barnen från Bergsjö, tre långa flickor i åldern mellan tre och femton år. Vidare kyrkoherdens son, Bertil, Eva och Viola, samt en hel här av arbetarbarn från bruket.

Eva sökte helst Bertils sällskap i både dans och lek. Aldrig hade hon riktigt roligt om inte han var med. Så det var allt från deras tidigaste barndom och ju äldre hon blev, desto hängivnare blev också hennes kärlek till fosterbrodern, och många voro de bestraffningar som hon genom sin förbön avvänt från hans huvud.

- Du skall få se att det med tiden blir ett par av Bertil och Eva,

sade patronessan från Bergsjö till värdinnan.

- Ingenting skulle vara mig kärare och även Bernhard tror jag i det fallt är av samma mening.

- Ja, och vad skulle väl hindra att denna er önskan blir verklighet?

- Nej, det tycks väl bli så, med vem vet ändå vad framtiden bär i sitt sköte? Båda hålla nog av varandra nu men sådan där barndomsvänskap brukar sällan leda till någon kärlek för livet.

- Om inte Eva förmår erövra Bertils hjärta får du allt lov göra honom uppmärksam på mina flickor. Jag får nog ett stort bekymmer med att få dem bortgifta där uppe i ödemarken,

skrattade frun från Bergsjö.

- Kommer stund kommer råd. Dina älskvärda flickor behöver nog ingen förespråkarska i mig. Ser du inte att Astrid redan börjar lägga beslag på Bertil?

- Ja, så sannerligen! Men se bara på Evas missnöjda min och trumpna blickar. Hennes hjärta blir det nog inte gott att röva bort. Men apropå, har du sett vad Olle tagit vägen?

- Herrarna har gått upp i Bernhards rum på ett spelparti, både din man, Flodström och kyrkoherden.

- Åh du min skapare! Hur skola vi stackars hustrur och barn kunna komma hem mitt i natten ensamma? Ty det där spelpartiet slutar förstås inte förr än frampå morgonsidan.

- Lugna dig, snälla du. Jag har ställt till med rum för er allesammans över natten.

- Så likt dig, du himmer då tänka på allt. På tal om den där spelningen, så nog tycker jag att åtminstone kyrkoherden kunde avhålla sig därifrån. Det är just en skön själasörjare.

- Däri har du rätt, synnerligast som han är så rädd om sitt goda rykte.

- Usch, sånt skrymteri! Att bara hyckla fromhet för det okunniga folket, och för behållandet av sitt feta pastorat. Stämmer inte det in på skriftens häntydningar om ulvar i fårakläder?

- Du är ohjälplig, min kära Karin. Du och vår gode doktor skulle bestämt komma bra överens. Gå nu bort och håll greve Ravenberg sällskap en stund, medan jag bestyr om litet förfriskningar till folket.

- Jag vet inte om jag törs, han ser fasligt förmäm ut, den där greven.

- Bara på ytan. I grund och botten är han hjärtegod och ridderlig som få. Så måste bestämt den gamla tidens ädlingar sett ut.

Ute i salen kom Eva, med röda kinder och glänsande ögon, emot fostermodern. Hon höll Bertil vid handen och bådas ansikten strålade av glädje och iver.

-Åh, så roligt tant!

Moderns händer for smekande över bådas huvuden.

- Blir ni inte trötta, kära barn?

- Nej då! Nu skall doktorn berätta om "hundturken", och sedan skall vi dansa en långdans omkring salen allesammans.

Eva stack smeksamt sin lilla varma hand i fostermoderns.

- Varför får inte folket komma hit så här varje vecka?

frågade hon på sitt barnsliga vis.

- Gärna för mig, men pappa vill nog inte. Det där förstår du inte, liten. Gå och lek igen medan tillfälle gives.

Hon följde med en kärleksfull blick de båda barnens rörelser. Alla hennes tankar och förhoppningar äro sammanknutna vid dem. De utgöra all hennes glädje och stolthet. Hela sin bästa förmåga har hon nedlagt på uppfostra dem till goda och nyttiga människor, med milda hjärtan och ena samveten, som med frimodig tillförsikt komma träda ut i livets strid.

Tyst gick hon omkring och bjöd på kaffe och godsaker. Hennes känsliga sinne rördes nästan till tårar när hon såg vilken tacksamhet en verklig visad vänlighet kunde framkalla hos detta fattiga folk. Hon kände sig glad över att patronen ej var närvarande. Han förstörde bara den goda stämningen. Varför var han då alltid så hård? Hade han inget hjärta, inget samvete?

Där borta satt en gammal giktbruten gubbe, som slitit ut sig i brukets tjänst. Hans högra ben var så styvt och snedvridet av värk, att han numera ej förmådde ta ett steg utan krycka. För många år sedan, innan sjukdomen ännu hunnit fullborda sitt förstörelseverk, blev han av läkare uppmanad att besöka en badort. Vilken grym ironi! Liksom han någonsin skulle haft råd därtill.

Hela sitt liv hade han framlevat här i arbete, slit och släp, för ett otillräckligt levebröd. Ja, hon kunde med skäl säga otillräckligt. Hade hon inte själv en gång hört Bernhard säga till en torpare, vars stora familj ej kunde leva på den knappa stat bruket månatligen lät utdela, att ville han inte hushålla så det räckte, så fick han svälta den övriga tiden. Och när hon såg denne gubbe, med sitt glesa gråa hår, sin av bekymmer fårade panna och sina matta in sjunkna ögon, när hon såg allt detta och tänkte på den ytterligt knappa fattigvård bruket bestod dessa utslitna arbetsträlar, då sjöd det så hett inom henne av vanmäktig vrede not all orättvisa och förtryck.

Hon gick fram till den gamle och lade sin hand på hans skuldra.

- Hur står det till med Hansson?

-Tack! Frun är alltid så snäll som bryr sig om mig stackare.

- Jag skall skicka upp Anna med en korg mat i morgon.

Det glänste till i gubbens ögon. Hon gick hastigt därifrån. Den gamles ödmjuka tacksamhet kändes som en brännande förödmjukelse.

Hon sökte upp lilla Eva och förde henne till sängs.

- Har du haft roligt idag barnet mitt?

- Ja tant!

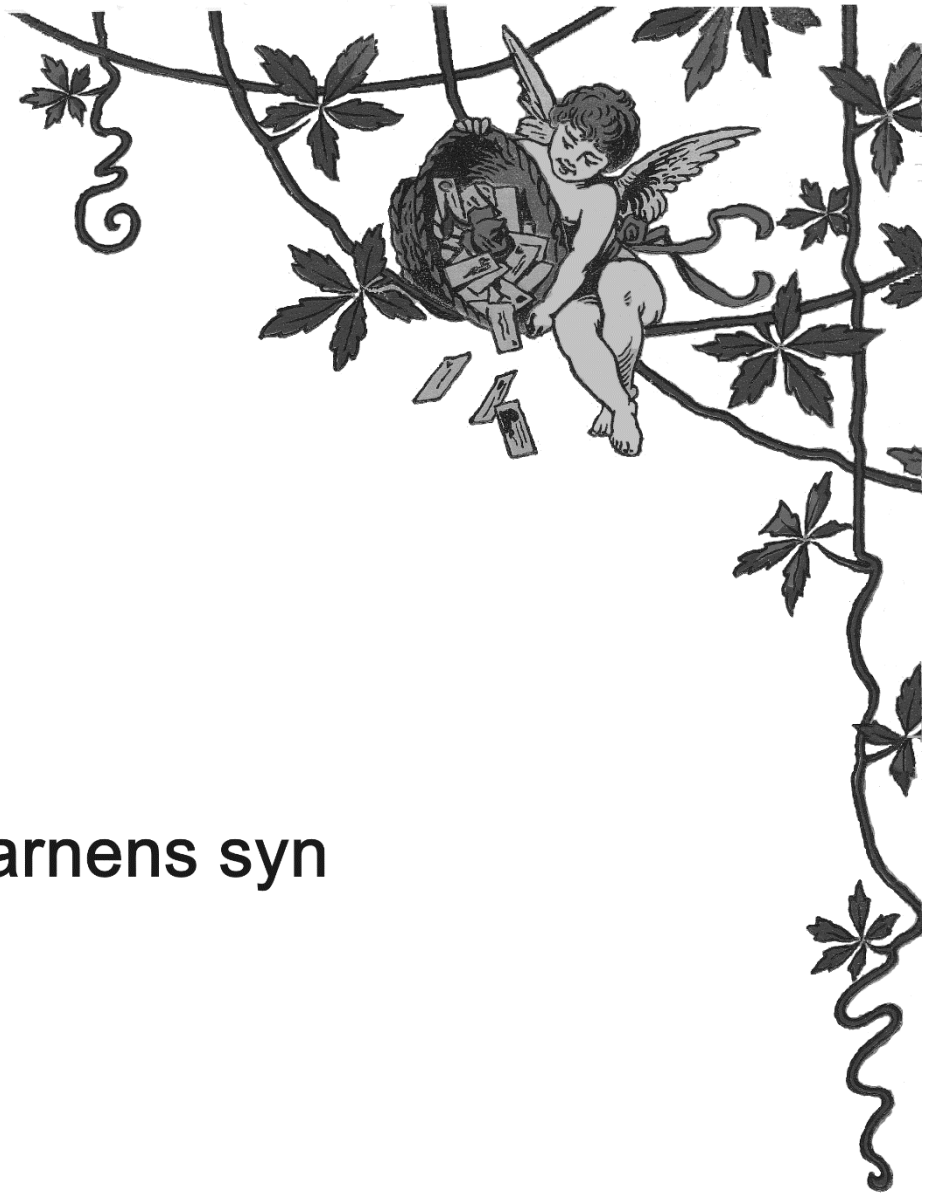
Eva slog armarna om fostermoderns hals och lutade sin mjuka kind mot hennes. Åh, vad hon ändå älskade dessa barn. Hennes blick blev ljus bara hon tänkte på dem. Så lade hon kudden tillrätta och tryckte en lätt kyss på hennes ostyriga lockar.

- Ja, nu min ficka. I morgon får du följa mig till Bergsjö.

- Kommer Viola och Bertil med tant?

- Ja visst! Men sov nu, så att du orkar upp tills vi fara.

Uppe på patronens rum drack man och spelade tills långt fram på morgonsidan. Avsevärda summor byta under nattens lopp ägare och passionernas vågor gå skyhöga. Man pratar och skrattar eller svär över sin otur och sväljer förtreten med ett glas av patronens utmärkta champagne, till man äntligen vid en ny dags morgongryning med osäkta steg går till vila.

Kolarnens syn

Kolarens syn

Bergslagsbefolkningen i allmänhet och kolare i synnerhet, har en nästan österländsk passion för allt som är mystiskt och underbart. Deras ensliga lliv och mången gång låga betalningsgrad har gjort deras sinne lätt mottagligt för gamla sägner och övernaturliga tilldragelser, vilka fortlever från släkte till släkte.

Ingen, som ej är insatt i en kolares liv, kan göra sig en rätt föreställning om det mödosamma arbete han får utföra. Hela sommaren är han sysselsatt med huggning, hopsläpning och hopvältning av veden till de milor han av bruket är ålagd att årligen kola, och då hösten kommer börjar det smutsigaste, mest ansträngande av hela arbetet, nämligen kolningen. Varken natt eller dag får han då någon ro. I usla kojor, mången gång långt från hemmet, får han under flera veckor vistas i de, av höstnätternas mörker dystra och hemlighetsfulla skogarna.

Flera gånger, både dag och natt, måste milorna ses till, och på någon ordentlig vila är under den tid ej att tänka. Vad under då om kolaren, uppfylld av gamla sägner och historier som han för det mesta är, ger fantasien fritt spelrum och själv mången gång tycker sig se och höra övernaturliga tilldragelser.

Ibland vaknar han mitt i natten med en stark fönimelse av att någon ropat hans namn. Yrvaken skyndar han ur och tycker sig i det bleka månskenets hemlighetsfulla ljus och skuggor, se dimmiga skepnader och gestalter ljudlöst röra sig och försvinna. Finner han sedan ett fel på milan, tvivlar han ej ett ögonblick på, att det varit ett skogsrå, som på detta sätt varnat honom om faran.

Då milan äntligen är utkolad, återstår ännu det värsta, utrivningen. När utrivningen, med des sot, damm hetta och dryga arbete är slut, måste kolaren och hans medhjälpare i tre dygn skiftesvis vaka över koldrivan, för att om eld i den möjligen skulle uppstå, genast vara tillreds och släcka densamma.

Ljungsjöbruks kolare voro särdeles hårt lottade. Som arrende för sina små magra torp, voro de av patronen ålagda att årligen tillverka och till brukets masugn framfors en viss mängd kol, och arbetet därmed tog merendels all tid och alla krafter i anspråk. Jordens skötande fick komma i andra rummet och de skördar som under sådana förhållanden erhöles på de små steniga, av frostnätter hemsökte åkerlapparna, låter sig lättare tänkas än beskrivas. Men skogarna, i vilka de små kolartorpen ligga kringströdda, vimla av villebråd, och många äro de som överträtt patronens jaktförbud, trots höga böter och stränga straff.

Vid tiden för vår berättelse fanns på bruket en gammal kolare, känd under namnet Smids-Lars, som haft särskild otur att alltid råka fast för sina Nimrods bedrifter och som därför mången gång fått tjänsöra son syndabock, sig själv till straff och andra till varnagel. Nu var han enellertid gammal och orkeslös och hade överlämnat både lejonparten av arbetet såväl som smygskjutningen till son Smids-Petter, vilken i allt och allo på ett värdigt sätt trädde i sin faders fotspår.

Hittills hade han dock undgått falla under patronens straffdomar, ty han var försiktigare och listigare än fadern. Men ingen undgår sitt öde och även Smids-Petter skulle få erfara sanningen av dessa ord. Han hade ärvt sin faders glada sinnelag och var gärna med om allehanda galna upptåg och spektakel, i synnerhet om han därmed på ett eller annat sätt kunde förarga patronen.

En vacker sommarkväll då brukets manliga framtid var samlad för ett rådslå om bästa sättet för firande av patronens födelsedag, föreslog Smids-Petter, att han och två till av samma skrot, skulle i skymningsstunden smyga sig bort till herrgården beväpnade med var sin stor koskälla och under upphävande av vilda tjut springa runt i trädgården. Detta, trodde han, skulle mycket mera förarga patronen, som denne på kvällen hade stor bjudning dagen till ära.

Det föga tilltalande upptåget lyckades emellertid ej bättre, ä att själva anstiftaren blev fast. I sin oemotståndliga lust, att stanna kvar och se vad verkan oväsendet kunde hava på den lättretliga patronen, glömde den annars så försiktiga Smids-Petter att i tid draga sig tillbaka, och blev därför infångad av patronens hantlangare. I sin ilska visste denne knappast vilket straff skulle vara hårt nog för ett så oerhört tilltag. Först tänkte han verkligen ge Smids-Petter ett kok stryk, men då han såg dennes resliga gestalt och grova nävar, fick det hela avlöpa med ett bastant ovett.

- Och så skall du få plika,

sade han till sist.

- Femtio, nej hundra kronor skall du få plikta! Det kommer att dras utav vid årsersättningen.

Petter hade ända tills patronen nämde plikten, stått orörlig med nedslagna ögon, i sitt innersta glad över att slippa undan för ett så gott pris, men så fort det blev tal om pengarna var det som en elektrisk gnista flugit genom hans kropp.

- Snälla patron, gör vad som helst, men tag inte en så ryslg plikt Det skulle ...

- Tyst!

dundrade patronen.

- Det blir nog bästa sättet att lära dig veta hut! Nu kan du gå hem och glädja din far med nyheten om det spratt du spelat mig.

Han var herre över situationen och hånlog förnöjt åt sin sataniska hämd.

Mera död än levande vandrade den stackars Smids-Petter den långa vägen genom skogarna till sitt hem.

- Hundra kronor, hundra kronor,

ringde det oupphörligt i hans öron. För honom var dessa hundra kronors plikt ett förkrossande slag, då det utgjorde nästan allt vad kontanter han på ett helt års tid under vanliga förhållanden kunde skrapa ihop. Bort med all glädje och all fröjd, Bort med tanken på de nya kläderna han tänkt skaffa sig. Men det var inte tanken på sig själv som mest plågade honom. Där hemma låg en liten syster med söndervärkt höft, nästan förlamad av årslånga lidanden. Han hade hoppats snart få medel att hjälpa henne till ett lasarett, men hur skulle det nu gå?

Plötsligt kom han ihåg ett tillfälle från sin barndom, då doktorn sökt övertala hans far att stämma patronen, för att med lagens hjälp åter få en orättvis plikt. Fadern hade emellertid ej vågat inlåta sig i någon strid med patronen, väl medvetande villka följder detta skulle medfört även om han vunnit, men Petter han hakade sig fast vid denna tanke som en skeppbruten vid ett halmstrå. Doktors råd ville han inhämta i morgon och i förhoppning om en lycklig utgång på hela eländet blev sinnet lättare och gången raskare.

Därupe göt månen sitt trolska silversken över den mörka skogen och mellan trädkronorna silade strålarna sig ned på gångstigen som ett blekt skimmer av kristall. Den djupa tystnaden gjorde skogen ännu mera hemlighetsfull och han ryckte förskräckt till då en uppskrämd ugglas hesa skri ljuder i natten.

Invid vägen låg en liten sjö, som till följd av sin fiskrikhet mången söndagseftermiddag utgjort han käraste tillhållsort. En tjock dimma bortskynde vattenytan med sit gråa, fuktiga töcken. Det var vattnets frostandar som kämpade med månstrålarna om herraväldet på sjön.

Ett plaskande ljud nådde hans öra och kom honom att för en stund bli stående och stirra ut i töcknet. Men vad vad då detta? Ute i själva vattnet uppsteg ur dimmorna en grå skepnad, med ett

ansikte blekt som döden. Pette hackade tänder av förskräckelse och ögonen trängde som förhäxare fast vid den underliga gestalten, som han i sin uppjagade fantasi, säkert trodde förenad med en i vattnet dold drakstjärt. Efter några ögonblick försvann den hemska synen, men ur dimman hördes ett rop, doft och kvalfullt, som från en osalig ande.

- Av barmhärtighet! Giv min söndertrasade själ en gnista av frid. Finnes då ingen försoning för mitt brott?

Petter blev alldeles lamslagen av fasa. Om det så gällt hans liv kunde han inte röra sig ur fläcken. Den milda sommarnattens tysta frid återgav honom väl slutligen rörelseförmågan, men det var mera som i en dröm han uppnådde hemmet, där föräldrarnas sorg över olyckan kändes tyngre än allt annat. Modern grät och gubben Lars satt orörlig och stirrade hopplöst ut i natten. Bortifrån den sjukas läger hördes ett svagt kvidande.

- Hjälp mig på andra sidan,

viskade hon matt.

Fadern gick bort och rörde bland pottorna. Hon låg där så tålig i sitt lidande som en martyr. Handen som vilade på täcket var avmagrad och genomskinlig och ansiktet var blekt som om livet redan flytt. Men den onaturligt vidgade blicken talade ett tydligt språk om årslånga kval, bit för bit nedgjord av den obevekliga sjukdomen. Gubben rörde lätt med in valkiga hand vid hennes fuktiga hår, liksom till en smekning.

- Om du ändå finge dö ditt stackars kräk,

mumlade han mellan tänderna.

Morgonen därpå var gubben Lars borta. Som vanligt när sorgerna tryckte honom tog spritbegäret överhand, och innan de andra vaknat ledde han bort en kalv ur ladugården och bytte den för två kannor brännvin.

Han var en periodsupare, som då begäret fick övertaget var en viljelös slav under lasten, istånd att begå vilka galenskaper som helst. Däremellan förbannade han brännvinet och slet och arbetade som en träl. Men då han en gång kom i farten gav han Barabas lös tills det inte fanns annat kvar än tomma flaskor och dödssjuk mage. I samma trall hade flera decennier runnit hän och Lars kände sig inte längre lika utslitlig som förr. Han mindes så väl hur han i sian bästa år kunde välta milved om dagarna och stänga gårdesgårdar om nätterna utan att förtrötta, bara på blandsädsbröd, strömming och potatis, till morgon, middag och kväll.

Framåt kvällen kom gubben Lars hem dinglande i sällskap med närmaste granne Lill-Erker från Risfallet.

- Fram med mat och kaffe kärring! Nej, inte rullen med sill utan stekt fläsk och pannkaka.

Lars var som vanligt under ruset i ett tillstånd av högljudd rå glättighet.

- Det lilla som är kvar av grisen behöver sparas till jul,

svarade mor Lisa och knackade ur tokakspipan mot spishällen.

- Då tänker då bara på ditt eviga sparande, liksom inte mat och brännvin skulle räcka i vår tid. När det gäller pojken då är inget gott nog, men jag som fått stå för notändan i all min tid och dragit födan i halsen på er allihop, jag skall inte få så mycket som en fläskbit en gång, utan ett förbaskat bråk.

- Sesådärja! Skall det grätas en vers nu igen. Det kunde inte fanken tro du var en sån lipsticka för trettio år sedan.

- Låt henne vara! Låt henne vara!

tystade Lill-Erker.

- Min kärring är tusan så mycket sämre än din.

- Kanske du vill byta?

- Ja, för all del! Och jäntslynorna kan du få på köpet. Den största har förresten en två års pojke så nog får du hjälp i vällingspannan.

- Uppgjort! Skål Erker!

- Skål och tack! När får jag köra hit byket?

- När du vill!

- Bravo! Flickslamsorna äro ett besvärligt påhäng, bara bekymmer och förargelse. Du borde tacka Lisa som skänkt dig bara en.

- Ja, och hon ruttar där hon ligger det eländiga livet. Lars skulle lotsas tala tyst men i den sjukas blick kom ett uttryck av namnlös plåga.

- Det var ett satans brännvin! Det bränner i strupen och river io tarmarna som glasskärvor, men riktigt full blir jag inte ändå. Allting är bara fusk numera. Skål!

- Nej, jag tar mig aldrig hem, du behöver den bättre själ i morgon när du vaknar, sjuk och tjockskallig.

- Tag supen! säger jag, ingen kan vara sugnare än du. Vi ska dricka så vi inte se varken ny eller nedan och i morgon få pojken kila efter mera sprit.

- Vad ska du köpa för då, när vi inte har pengar till mecikamenter åt flickstackarn?

inföll mor Lisa och rev nervöst i sitt gråa, tovigå hår.

- Pengar säger du? Jag skall sälja korna och hästen, rubb och stubb, och jag skall supå så att jag aldrig mer behöver vakna till det här helvetet mera. Begriper du kärring?

- Var är Petter idag?

frågade Lill-Erker för att leda bort trätan.

- Han driver omkring i skogen med bössorna. Den där plikthistorien tar humöret av kraken. Det är bara skröp med ungdomen numera, bara grannlåt och stora ord.

- Ja åtminstone med flickorna eller hur mor Lisa? Ni får lov gå hem och se på Klaras pojke, han skriker och väsnas dygnet om, så att alla människor säger det är riset han dras med.

- Jag kommer nog bara vi fått potatisen ur jordbacken. Om pojken har riset är det bäst fråga doktom eller gå till Vret-Mor som gör rissmörja.

- Fråga doktom!

röt gubben Lars ilsket.

- Doktom duger inte till mer än vilken skvallerkärring som helst. Vi få väl se med plikten, så länge det är fråga om att svänga med trynet går det nog bra, men med patronen kommer han ingen väg.

- Skål Erker!

- Skål gamla fyllkaja!

- Fyllkaja sa du! Vet du vad du mest liknar? Jo, en bastard av en bock och en åsna.

- Tack! Var ser du likheten?

- På skallen. Utanpå är det bara bock med både skägg och horn, men så fort du öppnar munnen hör man genast att det är en åsna som talar.

- Å hut! Du bleve nog en rackare ifall du vore i patrons ställe.

- Jag vill inte bli patron. Nej, kung skulle jag vara, de andra är bara slavar och blodsugare.

- Då finge väl jag bli din närmaste rådgivare?

- Nej du! Mitt valspråk skulle bli "Anamma och regera" och fan anamma så jag skulle regera, men alldeles ensam förstår du.

I detsamma kom Petter in och slängde bössan i ett hörn.

- Nu har jag frågat doktorn till råds,

hälsade han.

- Kan han hjälpa oss då?

nu var det mor Lisa som var ivrigast.

- Stämman patronen tyckte han inte vi borde göra. Länsmannen skulle bara hjälpa honom vränga till saken så det bleve ännu mera utgifter, med vittnen och sånt där.

- Alldeles riktigt! Att processa är för det fattige som att slänga pengarna i sjön, bara mutor och skojeri hela vägen,

instämde gubben Lars.

- Han lovade tala vid patronen,

fortsatte Petter,

- Och om inte det hjälper så skulle han sammankalla alla missnöjda på hela bruket och söka förmå dem att en gång våga säga ärligt ifrån.

- Bra talat! Strejk måste det vara. Kniven på strupen på de fähunden, annars ger han sig inte. Skål Petter! En skål för strejk, död och förstörelse. Skål kärring!

- Än spöket som du såg, trodde han inte det var ett varsel om kommande olyckor?

frågade mor Lisa.

- Han ville inte höra tal om några spöken. Ettdera var det bara inbillning eller också gissade han att det va den där konstige greven som bor hos patron. Han hade hört att denne brukade ströva ute om nätterna som en galning.

Strejk

Strejk.

Doktors försök att beveka patronen och i godo uppgöra Smids-Petters plikt, mislyckades fullständigt. Här hjälpte varken lock eller pock. Han uppbjöd hela sin vältalighet, framhöll vilket gott intryck det alltid gjorde på både hög och låg då den som ägde makten i sina händer lät nåd gå före rätt, och att Petter redan vore tillräckligt straffad genom den ångest han fått utstå, men det tjänade till intet. När doktorn såg att det inte fanns en gnista av förbarmande förlorade han tålmodet och tog en annan ton. Även med fara att bringa saken till sin spets kunde han inte längre styra sin tunga.

- Men om patron tar plikten och Smids-Lars stämmer, hur går det då? Kanske lagen har en annan mening om rätt och orätt än ni?

Patronens falkblick borrade sig in i doktors.

- Jag tror ni tänker hota mig karl! Men stäm bara, få ni se hur mycket gubben Lars vinner därpå.

Doktorn bet sig i läppen. Han såg det onskfulla leendet hos patronen och förstod undermeningen.

- Ni är en hjärtlös skurk, som finner ett djävulskt nöje i att plåga och förbittra livet för edra stackars underlydande!

utropade han.

- Jag förstår hur ni menar, att om Lars skulle vinna så avskedar ni Petter och sätter gubben på fattigvård, där ni får fria händer att efter behag pina ur honom livhanken och i det fallet tvivlar åtminstone inte jag på er goda vilja. Men det är inte bara Smids-Lars som är missnöjd med ert skräckregemente här på bruket, så det kan hända att folket snart allmänt börjar morra och visa tänderna.

- Tror ni det? Stackars tok! Jag har nog hört att ni försökt uppvigla dem till strejk på sista tiden, för att få bort inspektör Månsson, erhålla högre avlöning, bättre bostäder och fan vet vad ni fantiserat ihop, och nu tänker ni förstås använda den där plikthistorien som förevändning att börja ert stora slag, eller hur?

- Ja varför inte. Eftersom patron är såväl underrättad bllir det förstås ingen överraskning ifall järmet kallnar i masugnen och skogen får stå på tillväxt tills vi få de där små förändringarna som ni nyss nämde.

Patronen gick några steg fram och åter över golvet. Han var uppretad men att visa humör bet inte på doktorn utan gjorde honom endast ännu oförskämdare.

- Jag vet inte om ni ämnar ställa till den här oredan bara för att reta mig eller vad ni nu kan ha för skäl,
sade han så lungt som möjligt,

- Men jag tror er verkligen istånd till vad som helst. Ni vet att jag inte fäster minsta avseende vid edra fordringar och att jag aldrig går med på några löjliga underhandlingar med folket, om de så skulle strejka tills de bli magra som korpar. Kom i alla fall ihåg, att ni bär skulden och ansvaret ifall det kommer därhän.

- Ni är ärligare och öppen hjärtligare än jag tänkte,

svarade doktorn,

och jag vill betala med samma mynt.

Till en början får jag då erkänna att jag inte håller er för den som ger vika i första laget och att ni antagligen rider ut stormen till seger. Fördelarna äro på er sida och striden blir för ojämm. Hungern blir bästa hjälpare och när ni bara fått dem riktigt uthungrade och modlösa kan ni triumfera, Men det kan hända att vi blir vilda under magens pockande på bröd och att ni får se saker som ni aldrig kunnat drömma om här uppe i obygd.

Därför tycker jag en fredlig lösning vore bäst för alla parter. Lindra åtminstone den allra värsta nöden och var en smula humanare mot dem så går jag i borgen för lugnets upprätthållande.

Patronen lotsade funder ett ögonblick. Så gick han ända fram till doktorn, så nära att han kunde sänka rösten till en viskning och ändå bli förstådd

- Låt mig bara sköta den här saken alldeles ensam så borgar också jag för att ingen hoppar över skaklarna. Res hän från Ljungsjö och kom aldrig åter. Med ert goda huvud kan ni säkert föra ett angenämare liv på en annat håll än ni nu gör. Jag ger er tusen kronor, tusen kronor förstår ni! Ifall ni gör som jag vill. Vad säger ni om det?

rösten lät nästan vänlig.

- Jag säger att ni borde ha en bastant örfil och att jag skall stanna där jag är och leva i hundra år om så behövs bara för att reta er.

Patronen blev alldeles eldröd av vrede.

- Ut människa!

röt han,

- och kom aldrig mer inför mina ögon.

- Jag går, jag går,

lugnade doktorn,

- men jag kommer snart igen i sällskap med några av de värst missnöjda för att tala vidare om saken.

På söndagen samlades hyttarbetare, statkarlar och kolare till ett gemensamt möte hemma hos Smids-Lars. Doktorn klargjorde ställningen efter bästa förmåga och vädjade till folket vsd som vore att göra.

Uttröttade och förbittrade yrkade de flesta på omedelbar strejk, under det andra ansågo förhållandena lika hopplösa som outhärdliga.

- Tidpunkten är gynnsam,

yttrade doktorn,

- därför att bruket för närvarande ligger inne med stora beställningar på trä och tjära, men jag tror ändå att patronen hellre tar en betysande förlust än att har ger efter för edra fodringar. Avskilda från den yttre världen som ni äro och lämnade utan hjälp, bli ni väl slutligen tvingade att återgå på de gamla villkoren. Men ett försök måste ni ändå göra, för att visa att det börjat blåsa en ny vind över Ljungsjö, och att den tid ej kan vara allför avlägsen då till och med en patron Vetterlund måste börja räkna med en annan vilja än sin egen.

- Dessuto kan det hända att patronen, som vill lysa som ett mönster av god arbetsgivare inför sin grevlige gäst, tillmötesgår en del av edra fodringar om ni bara framställer dem blygsamt och underdånigt.

Efter åtskilligt resonering hit och dit tillsattes en underhandlingskommitté, bestående av en ung hyttarbetare, en medlålders statare, vars tio minderåriga barnungar levde långt under svältgränsen, samt Smids-Lars. Alla yrkade dessutom strängt på doktors medverkan, och dennes försäkringar att hans närvaro endast skulle försvåra uppgörelsen, tjänade till intet.

Vidare kom man överens om att underhandlingarna endast skulle gälla upphävande av pliktsystemet, en blygsam påökning i avlöning och stat, samt förbättrade bostäder. Frågan om inspektorens avskedande frångick man alldeles såsom varande omöjlig att genomdriva.

Patronen blev både häpen och ursinnig när kommittén å folkets vägnar framställde sitt ärende. Han satt just i trädgården och njöt av ett gott glas gammalt vin, i sällskap med kyrkoherden och greve Ravenberg, Värst förargad kände han sig ändå mot doktorn, som han allt sedan föregående beök svurit ett oförsoligt krig.

- Vad har du egentligen med den här saken att göra?

Tonen var morande som en ilsken bandhund.

- Ursäkta min ogrannlaghet,

svarade doktorn fogligt,

- Jag kommer endast att tjänstgöra som opartisk tolk mellan er och folket, och om möjligt åvägbringa en för båda parterna antagbar uppgörelse.

- Jag ger fan i din tolkning! Om du inte genast försvinner låter jag drängarna kasta dig över staketet.

- Pardon! Det vore varken gästvänligt eller gentlemannalikt.

Prästen, som vädrade en träta och gärna ville visa sig viktig i grevens ögon, försökte med andens svärd ge doktorn en upptuktelse.

- Jag kan inte förstå,

började han med mild stämning,

- att du min käre Jacob som dock erhållit en någorlunda god uppfostran, kan vara nog samvetslös att upphetsa den förnöjsamma befolkningen så att de bli pockande och onskefulla och till och med ämna låta sina familjer svälta hellre än de, som hittills, med ärligt arbete vilja försörja de sina.

- Hör jag fel eller skämtar pastorn,

frågade doktorn hånfullt.

- Jag tänkte pastorn skulle bli folkets självskrivna förespråkare, ty som vi vet står det i skriften, att arbetaren är sin lön värd.

- Jag vill allvarligen förehålla dig det opassande i ditt lättsinniga användande av bibelord. Du borde verkligen förstå bättre än att ständigt driva gäck med guds ord och med oss herrans ringa tjänare.

- Religioneni all ära! Men sådana herens ringa tjänare som i anser jag redan ha överlevat sin tid. Er andliga spis är för mager att mätta dem som hungra och för kall att värma deras frusna själar.

Prästen satt alldeles blek av vrede, ur stånd att finna ord nog kraftiga till kättarnas bestraffning. Tiga kunde han ännu mindre, fast inte var det just i den vanliga predikotonen stämman vibrerade,

- Du må gärna förhåna och skymfa mig och mina ämbetsbröder, vi måste ju tåligt lida all förföljelse. Jag kan dock icke inom den församling, som är mig anförtrödd tillåta någon att smutskasta bibeln och vad där är skrivit.

- Gör korstecken, vörade själasörjare, jag anser icke ens den vara höjd över min kritik. Alla som fördomsfull läst den måste medge, att där finnes åtskilligt som talar om ett föråldrat och för vår tid osmakligt uttrycksätt. Men ingen skall villigare än jag erkänna de sanningar och de lärdomar den innehåller och som intet vetanda, ingen god ton och ingen tid växer ifrån. Skada bara att dessa pärlor råkat i händerna på svin.

Prästen öppnade åter munnen för att svara, men förekom av patronen som blev otålig över ordstriden.

- Ge tusan i den satans väderhanen! Om han inte går hän skall jag min själ ge honom ett rejält kok stryk.

- Det äre inte min skuld att vi kommit från ämnet,

sade doktorn.

- Men om patron ville lyssna till oss i tio minuter kanhända vi kunde komma till bättre samförstånd än ni tror.

- Icke en minut lyssnar jag till ert käringskvaller!

rör patronen.

- Och ni,

här vände han sig till de övriga kommitterade,

-Gå genast till ert arbete.

- Få vi ingen ändring så strejka vi, sade Smids-Lars, som fått en sup av doktorn för att få kurage.

- Strejka då! Men laga att ni ögonblickligen komme härifrån, annars hetsar jag gårdshundarna på er.

Här var tydligen ingenting att göra. Modlösa och förbittrade vände arbetarna åter till sina kamrater och på ett nytt möte beslöt man enhälligt nedlägga arbetet, om det så skulle bära eller brista. Yxorna buros hem från skogen, det mogna gräset väntade fögäves på skördemannen och malmen fick ligga osmält utanför masugnsippan.

Patronen skummade av raseri. Greven försökte flera gånger göra sitt inflytande gällande till arbetarnas förmån. men utan resultat. Inte en hårsman förbättringar gick denne med på.

Flera veckor förgingo och hungern började på allvar göra sig gällande i de talrikaste familjerna, men man försökte ändå hålla ut. De som något hade delade med sig till de mest behövande och deras små förråd smälte hastigt ihop. Dag för dag blev ställningen allt mera förtvivlad.

Märkvärdigt nog tilltog superiet allt efter som nöden började grina i varje hem. Man sålde boskap, husgeråd, eller vad annat son kunde förvandlas i pengar och köpte brännvin. Men därmed var också deras sak ohjälpligt förlorad, ty när ruset var över och ingenting mera fanns att nedlägga på lastens altare, föll den ena efter den andra till fota och blev patronens viljelösa slav.

Till slut återstod endast en liten trogen skara och däribland var Smids-Lars. Dessa sannskyldiga martyrer för sin rättvisa sak beslöt patronen utan vidare vråka ut på bar backe.

En svårighet därvidlag var i alla fal att finna hantlangare, nog råa och hjärtlösa att utföra dessa bödelsbragder.

Med lock och pock förmådde emellertid inspektör Månsson köpa en Judas och det första offret blev Smeds-Lars, på vilken patronen allt sedan Petters födelsedagsskämt, var mest förargad.

Själva vräkningen trotsar i rusklighet all beskrivning. Inspektorn och hans lejda kreatur hade stjälpit i sig några glas brännvin för att vara vid gott humör och för att döva varje mänsklig känsla i sina bröst.

Det tarvliga bohaget vräktes ut på gården, huller om buller, eller slogs helt enkelt i spillror. För fönsterna spikades gamla bräder och dörrarna lyftes av sina gångjärn. Till sist tog Månsson den sjukas säng och släpade ut henne, trots flickans hjärtslitande jämmerrop. Gubben Lars alldeles förkrossad och gumman grät i vild sorg, som endast en förtvivlad moder kan gråta. Petter hade gått bort på morgonen för att slippa närvara vid hemmets skövlig.

- Så här går det till i strejk, min gubbe lilla!

skämtade Månsson rått, när han gick därifrån.

På hemvägen rusade en lång trasig gestalt fram ur ett busksnår. I ena handen höll han en grov knölpåk och i den andra blänkte en skarpslipad kniv. De nyss så modiga hjälterna togo till flykten, men inspektorn, som var tjock och uppblåst av välmåga tröttnade snart och träffades av Luffar-Kalles grova påk rakt i nacken

Utan ett ljud föll han till marken och blev liggande som död. Ett fuult hånleende krusade Luffar-Kalles läppar.

- Jag kunde slå ihjäl dig, men det vore ett alldeles för lindrigt straff för en sådan avgrundsande,

väste han mellan läpparna.

Så tog han kniven och skar sönder hela Månssons ansikte, hugg vid hugg, tills det blev en enda trasig massa. Blodet flöt i strömmar och färgade marken röd. Röd var kniven, och händerna kändes fuktiga av rött, livsvarmt människoblod. Allt lyste rött för Luffar-Kalles ögon, när han med en förbannelse på läpparna försvann inåt skogen.

Himlen mulnade av vrede över människornas ondska och en regnby drog ränsande genom luften. Åskan dånade och ljungeldarnas sken lyste bjärt mot den svarta molnväggen, storslaget och hemskt men vackert som ett fyrverkeri.

Det kyliga regnvattnet genomfuktade inspektorens kläder och väckte honom till liv.

- Eld! Eld!

skrek han vilt.

- Det brinner runt omkring mig! Är jag i helvetet eller drömmer jag?

jämrade han sig och for med handen mot pannan som kändes klabbig av levrat blod.

- Ah! Nu minns jag satan med kniven.

rosslade han och svimmade på nytt.

I samma läge funno honom patronens folk dagen därpå. Såren voro ej livsfarliga, men ansiktet blev för alltid vanställt av ärr och skråmor.

Eftersända poliser genomstövade skogen i alla rikningar, men Luffar-Kalle var försvunnen. Slutligen hittades han av några kolare, med en snara om halsen dinglande efter stammen på en knotig fura. Det var ett sorgligt slut på ett sorgligt liv.

Fram på senhösten kunde patronen skryta över en fullständig seger. Strejken var totalt misslyckad och eländet på bruket värre än någonsin.

Till och med doktorn blev för en lång tid mellenkolisk och förstämnd.

Bort från hemmet

Bort från hemmet.

Greve Ravenbergs vistelse på Ljungsjö förlängdes vecka på vecka, utan att patronen kunde komma på klara med vad han egentligen ville.

Både dagar och nätter strövade han omkring i skogarna, antingen ensam eller åtföljd av Viola och Eva. Något annat sällskap tålde han inte, utan var ettdera tvär och avvisande, eller fullständigt tyst. Endast mot Eva var han alltid vänlig och kärleksfull.

En gång frågade han om alla vore riktigt snälla mot henne, och då Eva ej fann ord nog, till i synnerhet fostermoderns beröm, flög ett ljusst skimmer över grevens dystra drag.

Ungdomarna förde hela tiden det allra härligaste friluftsliv, och det vidsträckta bruket genomströvades i alla riktningar. Man företog segelturer, gjorde påhälsningar hos ortens herrskapsfamiljer, vilka alla tävlade om att göra den förnäme grevens bekantskap, samt anordnade bal på Ljungsjö, och under hela tiden voro de tre oskiljaktliga. Bertil viste knappast vilken av de båda flickorna han tyckte bäst om, och dessa hade i sin tur fattat en systemlig tillgivenhet för varandra.

En vacker sensommar dag skulle Eva, Bertil och Viola åka upp till Bergsjö för att delta i en trädgårdsfest. Det äldre voro också inbjudna, men greven förebar trötthet och patronen tillsade Bertil att framföra deras ursäkter.

Augustisolens varma strålar bröto sig i vackra färgspel genom springbrunnarnas yrande vattenstänk och blomsterabatternas rikedom mättade luften med sin vällukt.

Eva och Viola stodo klädda i vila, luftiga dräkter och i håret buro de var sin krans av dagsfriska tusenskönor. Kinderna brinna, munnen ler, och ögonen stråla av livslust.

Måhända är Viola den mest förtjusande, ty hon är mera utvecklad än Eva och de bländvita tusenskönorna göra bättre effekt i hennes mörka lockar. Men även Eva utgör en den allra älskvärdaste bild av barnsliga behag, med sin mjuka smidiga gestalt och sina vackra bruna ögon.

Bertil ämnade själv skjutsa flickorna, men kusken vill ej anförtro den eldige springaren i hans händer, Bertil blev förargad och sprang upp till sin far för att få hans tillåtelse att köra, men stannade som fastnaglad utanför dörren, då ha fick höra upphetsade röster därinnefrån och erfor at det gällde Eva.

- Halva min förmögenhet ville jag gärna skänka henne, om jag därmed kunde sona mitt brott och återköpa min sinnesfrid!

hörde han denom dörren greven med ovanlig häftighet utropa.

- Och jag förbjuder bestämt några sorts donationer i den vägen, jag har min själ haft nog obehag för den där sakens nedtystande och vill inte för att bota ert sjuka samvete, återigen röra upp skvallret. Vad tror ni för övrigt hon skulle tänka därom? Har hon inte här allt hon behöver, ett kärleksfullt bemötande och ett verkligt föräldraham?

- Förvisso jag är er fri uppriktigt tacksam för allt vad hon gjort Eva, men modern ser ni, modern!

- Vad blev det med henne?

Bertil hörde att faderns röst var osäkrare.

- Hon blev vansinnig av sorg efter sitt barn! Jag måste med våld ha henne inspärrad i ett källarvalv. Åh patron Vetterlund! Ni är hårdhärtad och känslolös, men om ni fått uppleva allt vad jag gjort under dessa år så stode ni inte så trygga och oberörd.

- Och vad är hon nu?

- Hon dog för fyra år sedan. Men tänk bara, tio år i vansinnig sorg! Hennes böner, tårar och skrik efter sitt barn skulle kunnat röra en sten, grevens röst dog bort i en undertryckt snyftning.

Bertil hade hela tiden stått som bedövd. Vad brydde han sig nu om körning och festglädje. Med trötta steg släpade han sig bort till sitt rum och sjönk ned över bordet som en skadskuten fågel.

Hur var det greven sagt? Evas mor vansinnig och inspärrad i ett källarvalv. Vad orätt hade man gjort Eva? Hans Eva!

En lång stund låg han med huvudet lutat mot armen, utan en redig tanke, bara det där rysliga. Som i en dröm hörde han någon komma in i rummet och en lätt hand lades på hans skuldra.

- Varför kommer du inte Bertil? Viola väntar otåligt.

- Jag, jag är sjuk Eva!

Han kände hu han rodnade över lögnen, men vad skulle han säga.

- Är du sjuk! Då springer jag ned och talar om för tant, och sedan kommer jag hit med någonting gott från Lisa om du vill?

- Nej säj ingenting, Jag blir nog snart bra igen!

- Med om du inte blir bättre?

Evas röst skälvde av oro.

- Jodå, gör som jag vill är du snäll!

bad Bertil, och lydig som alltid avlägsnade hon sig.

Han hörde hennes steg dö bort i koridoren och allt blev tyst. Hans förstånd och omdömesförmåga var mognad vida över åldern och när han tänkte på vad han hört sved det så besynnerligt inne i bröstet. Längre satt han och rublade hit och dit. Han hörd vagnsbuller ute på gården, ett oredigt sorl och röster och dörrar som slogos upp och smälldes igen. Faderns spänstiga steg närmade sig rummet och han slet sig med våld ue sin beklämning.

- Kom genast och skjutsa flickorna till Bergsjö! Han hörde att fadern var uppretad, men nu ville, nu måste han ha förklaring.

- Får jag tala med pappa om en sak?

- Skynda dig då! Är det om ridhästen så lovar jag att du skall få den, bara du sköter dig som en karl och inte ställer till några dumheter.

- Nej, jag tänker inte på ridhästen nu, jag vill bara fråga pappa vad pappa och greven Ravenberg gjort Eva, och Evas mor för orätt?

Patronen bleknade märkbart. Häpnad och vrede stod målat i hans ansikte, men Bertil såg även någonting annat, något som han aldrig förr sett hos sin far, nämligen fruktan. Han behärskade sig dock hastigt och frågade barskt:

- Hur vågar du spionera på våra samtal?

- Jag spionerade inte! Jag gick förbi dören och kom ofrivilligt att höra på ert samtal,

svarade Bertil.

Petronen fattade honom häftigt i skulderna och ruskade honom våldsamt.

- Kom inte med några ursäkter pojke! Men minns vad jag säger, att om du med ett enda ord vågar för någon omtala vad du möjligen hört, så skall jag piska dig med mitt ridspö tills du inte förmår röra ett finger.

Det blixtrade till i Bertils mörka ögon. Hans unga okuvade blod sjöd het och kinden glödde av förtytelse.

- Jag skall tiga, även utan pappas hotelser, men en gång skall jag dock veta vad ont ni gjort Eva, det svär jag!

- Gör dig inte löjlig min pys! Du har inte ännu på långt när växt ifrån riset.

Patron lade händerna på ryggen och började nervöst gå av och an. Slutligen stannade han framför Bertil.

- Hör på min gosse!

sade han.

- Du har gått alldeles för länge här hemma och hängt i mammas kjolar. Om du någonsin skall bli annat än en bortklemad morsgris, som ingenting förstår och ingenting duger till, så måste du ut i världen bland människorna och se livet sådant det är.

- Greve Ravenberg reser härifrån om några dagar och samtidigt följer jag dig till Uppsala där du kommer att stanna i sex år. Ferietiderna från studierna får du tillbringa på Ulltuna där jag är personligen bekant, eller också kan du resa ut och se dig om, men på Ljungsjö får du ej vistas mera än en vecka varje sommar. Du behöver härdas förstår du, om du någonsin skall kunna bli en man, som med heder kan överta bryket och träda i mina fotspår.

- I sex år pappa!

- Ja, i sex år minst. Jag har tänkt på saken förut och gjort förberedelser. Du kommer att bo hos en gammal ungdomsvän till mig, en bibliotekarie Hoffman. När du behöver pengar får du vända dig till honom, och i den vägen är jag inte så nogräknad.

- Men jag längtar mig sjuk! Att aldrig träffa mamma och Eva och ...

- Jag jätter inte höra dessa barnsigheter, som bättre skulle passa en trånsjuk prästgårdsfröken än en sexton års pojke. Eva behöver också se litet av världen och kommer att ibland vistas i Stockholm hos en släkting till din mor. Vid en ålder måste leken vara slut, hoppas du förstår. Tänk nu noga på vad jag sagt, och glöm ej att hålla tand för tunga.

Den natten sov Bertil inte mycket. Han vred sig och plågdes och tyckte sig lida rent fysisk smärta, men samtidigt kände han hur någonting inom honom liksom växte och hårdnade. Det var livets allvar som höll på att omdana barnet till man.

De följande dagarna låg en tryckt stämning över Ljungsjö. Greven vistades nästan uteslutande på sina rum, patronen var retlig och nervös och alla sörjde över skljsmässan. Värst var det ändå med Eva. Hennes tårar och klagan höll på att bringa patronen alldeles ur fattningen och han försäkrade henne gång på gång att hon fick hälsa på Bertil i Uppsala så ofta hon ville.

Bertil föreföll åtminstone till det yttre lugn och behärskad. Han gick omkring på bruket och tog farväl och överallt fick han bevis för att han mer än till ytan vunnit folkets vänskap.

Av modern hade han dessa dagar fått många oskattbara råd och kärleksfulla förmaningar vilka i hans ofördärvade hjärta föllo i den tacksammaste jordmån.

Sent på källen före avresan gick Eva och Viola ute och plockade blommor till en bukett, som var ämnad åt Bertil. I det daggiga gräset blev Eva genomvåt och förkyld och måste morgonen därpå ligga kvar på sitt run istället för att följa med till stationen.

Bertil gick ensam in till henne och försökte visa sig munter och glad:

- Hejsan, Eva! Nu kommer jag för att få din lyckönskan med mig ut i världen.

Eva svarade ingenting, utan borrhade ner huvudet i kudden, och då Bertil tog hennes mjuka han, som nu vilade på täcket, kände han att den fina gestalten skälvde av sorgsnytingar.

Då böjde han sig ned och såg in i hennes tårdränkta ansikte,

- Gråt inte,

viskade han vekt,

- vi ses ju snart igen.

- Åh, Bertil!

Det låg en väld av oförställd barnakärlek i detta enda ord.

Bertil hjärta var överfullt, men han fann inga ord för sina känslor. Lydande ögonblickets ingivelse slog han armen om hennes hals och tryckte en kyss på hennes varma läppar.

- Farväl min Eva!

ropade han och stormade ut.

Nere på gården riktade greve Ravenberg några varma avskedsord till Bertil:

- Gör oss ett besök i en ej alltför avlägsen framtid,

slöt han inbjudande.

- Ja kom,

viskade Viola och hennes mörka ögon sjönko djupt i hans.

Hela dagen såg han dessa ögon liksom stjärnor i mörkret, och hörde om och om igen det mjuka förföriska:

- Ja, kom!

Kort därpå rste även greva Ravenberg från Ljungsjö. Hela hans person var höljd i ett mystiskt dunkel. Lika oväntat som han dök upp, lika hastigt försvann han igen, och ingen på bruket blev klok på hans beteende.

Den alltid gladlynta Viola blev däremot allmänt saknad, både på hergården och ute bland folket. Mest sörjde väl Eva, som lärt sig hålla hjärtligt av Viola och i all vänskap var trogen som guld.

Så skickades även hon bort från hemmet, till Stockholm, för att genomgå en hushållsskola, samt vid sidan av sin fostermors systerdöttrar få se en smula av livet i stora världen.

På herrgården blev det tyst och ödligt efter ungdomens försvinnande. Patronessan trivdes inte riktigt varken ute eller inne och fällde i smyg saknadens bittra tårar. Allting påminde om barnen, Varje kväll läg hon vaken och undrade hur Bertil fann sig tillrätta med läxor och kamrater, eller om hennes blyga Eva kände sig mycket bortkommen bland idel främmande människor.

Till sist blev längtan henne övermäktig, i synnerhet som patron inte en gång under själva julhelgen tillät Bertil att vistas på Ljungsjö.

- Jag måste träffa honom i jul Bernhard,

bad hon.

- Om de inte komma hem så reser jag till dem.

- Gör som du vill, men klema inte med pojken. Hälsa Eva och se till att ingenting fattas henne. Vackra toaletter och rikligt med fickpengar hoppas jag din syster bestyr om att hon får. Jag vill att flickan skall ha en smula glädje av ungdomen.

- Du tycks inte frukta att hon blir bortskämd?

inföll partonessan leende.

- Ingenting kan skämma bort eller skada Eva,

svarade patronen, och gick ut i skogen med Lona och Jäger för att jaga hare.

Min farfar plåtslagaren August Persson var född 1882-11-03 i Grangärde. Under åren 1888-1897 bodde han med sina föräldrar i Norn, ett litet brukssamhälle mitt i det stora skogsområdet söder om Hedemora. Hans far Per Johan Jansson hade arbete som kolare vid Norns bruk. Farfar upplevde där de stora klyftorna mellan samhällsgrupperna. Brukspatronen hade oinskränkt makt att styra över bruket och brukssamhället. Farfar fick på nära håll känna av alla de svårigheter och problem som drabbade en fattig familj vid bruket.

När familjen flyttade till Avesta blev hans far medlem i en nykterhetsloge. August själv blev också medlem där. Logen hade många kulturella aktiviteter. August deltog mycket aktivt i alla dessa. Det var också där han träffade sin blivande hustru Alma.